

A Kolozsvári Unitárius Kollégium könyvtára kölcsönzőinek magyar irodalmi és politikai olvasmányai 1813–1848 között

Az ember szellemi munkásságának eredményeit viszonylag a könyv őrizte meg a legépebben, s ezért természetes, hogy a letűnt korok művelődéstörténeti kutatói számára a könyv története olyan terület, amelynek fontossága nem szorul külön bizonyításra. Ez a magyarázata annak, hogy mind az irodalom, mind az egyes szaktudományok történetét feldolgozó munkák meglehetősen hosszú múltra tekinthetnek vissza. Az előbbieknél közös vonása, hogy a vizsgált könyvekben található eszmék, tudományos eredmények tárgyalási módja író- vagy műközpontú. Ez a szemléletmód azonban nem hozott, mert nem is hozhatott egyebet részigazságoknál, ugyanis figyelmen kívül hagyta azt az egyáltalán nem lebecsülendő szempontot, hogy a szerzők műveikkel mindig is hatni akartak olvasóikra, sőt — bizonyos áttételeken keresztül — maguk az olvasók is hatottak az írókra. Irodalomtörténeti vonatkozásban ezt az igazságot Horváth János így határozta meg (miután már jó néhány írónk és költőnk érintette): „[az irodalom]... írók és olvasók szellemi viszonya írott művek közvetítésével.”¹

Azóta — különösen a második világháborút követő időszakban — a marxista irodalomtudomány,² de a polgári irodalomtörténetészek egy része is³ az olvasót szintén az irodalmi élet szerves részének tekinti, sőt egyesek már nem elégszenek meg annak a hatásnak vizsgálatával sem, amelyet az írói alkotómunka az olvasóra kifejt, hanem arra is igyekeznek fényt deríteni, hogy a differenciált összetételű olvasóközönség ízlése, igénye hogyan befolyásolja az írók gondolkodását, eszmei mondanivalóját, művészi formájuk alakulását.

A fenti cél elérése nyilvánvalóan csak alapos felmérések útján képzelhető el. Mivel a könyv funkcionalitásának felmérését szorgalmazó igény új keletű, e szociológiai szempont érvényesítésére is csak a közelmúltban érett meg az idő. Az 1960-as évek óta jó néhány ilyen igénnyel készült munka látott napvilágot.⁴ Hazai vonatkozásban főleg Jakó Zsigmondnak és két tanítványának, Dankanits Ádámnak meg Tonk Sándornak ide vonatkozó kutatásait kell kiemelnünk.⁵ E feladat megvalósítását igen nagy mértékben megkönnyítette Fülöp Gézának a legfontosabb elméleti és gyakorlati módszertani kérdéseket tisztázó munkája.⁶

A könyv történetével foglalkozó eddig megjelent munkáknak három nagyobb csoportját különböztethetjük meg: 1. az egyes írók, tudósok munkásságát felmérők; 2. az egyes irodalmak, tudományágak történetét felölelők; 3. az eszméket, tudományos is-

¹ Horváth János: *Tanulmányok*. Bp. 1956. 15.

² Ilyen munka Hausser, Arnold: *A művészet és irodalom társadalomtörténete*. Bp. 1968. Markiewicz, Henryk: *Az irodalomtudomány főkérdései*. Bp. 1968.

³ Ilyen munka Wellek, René-Warren, Austin: *Az irodalom elmélete*. Bp. 1972. Escarpit, Robert: *A könyv forradalma*. Bp. 1973..

⁴ Aradi Nóra: *Képzőművészet és közönség*. Bp. 1961. Szabolcsi Bence: *A művészei és közönsége*. Bp. 1964. 2. bővített kiad. Szobotka Tivadar: *Közönség és irodalom*. Bp. 1964.

⁵ Jakó Zsigmond: *Írás, könyv, értelmiség*. Buk. 1976. Dankanits Ádám: *XVI. századi olvasmányok*. Uo. 1974. Tonk Sándor: *Könyvtárak, olvasmányok és olvasók a reformkori Marosvásárhelyen*. Könyvtári Szemle XVI(1972). 118–121, 167–171.

⁶ Fülöp Géza: *A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban*. Bp. 1978.

mereteket rögzítő munkák gyűjtőhelyének: a könyvtáraknak a történeti feldolgozó munkák.

A minket közelebbről érdeklő harmadik csoporttal kapcsolatban köztudomású, hogy az ide sorolható munkák döntő többsége — akár magánszemélyek, akár intézmények könyvtáráról van szó — e könyvtárak keletkezésével, gyarapodási forrásaik kimutatásával foglalkozik,⁷ ritkábban pedig (magánkönyvtárak esetében) igyekeznek megrajzolni a gyűjtő személy érdeklődési körét, illetőleg kimutatni, hogy az utóbbinak a szellemi munkásságában hogyan jelentkezik a könyvtára állományába tartozó könyvek hatása.⁸ Mindezek rendkívül fontosak a művelődéstörténeti kutatás számára, de azt is hozzá kell tennünk, hogy a könyv funkcionalitásának felmérése szempontjából korlátaik eléggé szűkek: egyrészt ugyanis a könyvbe beleírt tulajdonos nevéből vagy annak szignójából — különösen ha az a könyv később egy közösség könyvtárába került — nem szabad olvasóinak számát a hajdani tulajdonosokra korlátozni, hiszen ők épp azért adták be a könyveket a könyvtárakba, hogy mások is olvashassák, és olvasták is. Másrészt az ilyen könyvtárak állományába került könyvek csak az olvasási igény kielégítésének lehetőségét bizonyítják, azt pedig, hogy ezt a lehetőséget az idők folyamán kik, milyen mértékben használták ki, csakis az olvasásra kiadott könyveket nyilvántartó naplóból vagy lajstromokból tudhatjuk meg. Az ilyen kéziratos nyilvántartások általában meglehetősen új keletűek; annál nagyobb azoknak az értéke, amelyek a közösségi vagy intézményi könyvtárak működésének valamelyest távolabbi múltjába engednek bepillantást.

Ilyen korabeli nyilvántartások kerültek elő Kolozsvár két régi protestáns kollégiumi könyvtárának, az unitáriusnak meg a reformátusnak a kéziratállagából. (A helybeli római katolikus Lyceum kéziratállományában levők, sajnos, csak a XIX. század második felére vonatkozó adatokat tartalmaznak.) Az említett lajstromokban rögzített adatok zöme a XIX. század első feléből való, egy olyan korszakból, amely művelődéstörténetünknek számtalan izgalmas eseményét hozta magával. Abban a gyakorlati célkitűzésben, hogy az anyagot érdemes földolgozni, nagy szerepe volt Jakó Zsigmondnak; hathatós erkölcsi támogatásért ehelyütt is köszönetet mondok. Fontos tény, hogy az említett könyvtárak akkoriban Erdély legnagyobb művelődési központja, Kolozsvár iskolázott lakosságának olvasási igényeit elégítették ki, még hozzá a magánkönyvtárakhoz viszonyítva meglehetősen gazdag könyvállományuknál fogva legalább olyan mértékben, mint a német Lese-Kabinétek mintájára Magyarországon gomba módra elszaporodott olvasóegyletek és klubok könyvtárainak legtöbbje.

A jelen dolgozat az unitárius anyagot feldolgozó munkának csak egy ki; hányada (mintegy nyolcadrészét) öleli fel: azt, amely a magyar nyelv és irodalom, illetőleg azzal szorosabban összefüggő munkák olvasottságát és olvasóinak körét próbálja fölmérni.

A dolgozat mellékleteként két adattárt közlünk: I. az olvasók sorszámmal ellátott betűrendes névjegyzékét és II. az olvasmányok sorszámmal ellátott betűrendes kimutatását. Kéziratos forrásaink, szám szerint három könyvkölcsönző napló, Akadémiai Könyvtár unitárius kéziratállományából valók:

⁷ Újabbban megjelent ilyen munkák Farczady Elek: *A marosvásárhelyi Bolyai Tudományos Könyvtár. = Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára.* Buk. 1957. 265–278. Somkúti Gabriella: *Teleki Sámuel és a Teleki-Téka.* Buk. 1976. Turnowsky Alexandru-Vita Sigismund: *Biblioteca Bethlen din Aiud.* Uo. 1957. Jakó Zsigmond: *A Székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár története.* Könyvtári Szemle XVI(1970). 171–176; XV(1971). 21–28, 71–87, 116–124. György Lajos: *Fejezetek a kolozsvári régi Lyceum-könyvtár történetéből. = Művelődéstörténeti Tanulmányok.* 1980. 185–200.

⁸ Vita Zsigmond: *Bethlen Gábor könyvtára.* Magyar Könyvszemle LXXXI(1965). 221–227. Jakó Zsigmond: *Biblioteca lui Cipariu.* Anuarul Institutului de Istorie, Cluj X(1967). 129–171.

MsU.917. *Protocollum. 1813–1848.* 110 levelet (248 x 203 mm), 4645 kikölcsönzési tételt tartalmaz. Feltünteti a könyvtárnokok nevét is. A kikölcsönzött könyvek visszaszolgáltatását kihúzással jelzi.

MsU.785/E I. *Könyvek kiadásáról való jegyzés. 1818–1830.* 25 levelet (195 x 130 mm), 1232 kikölcsönzési tételt tartalmaz. A könyvtárnokokat nem tünteti fel, s a könyvek visszaszolgáltatását sem jegyzi.

MsU.785/e II. *Könyvek kiadásáról való jegyzés. 1832–1840.* 13+2 (245 x 205 mm) levele 507 tételt tartalmaz. A könyvtárnokokat és a könyvek visszaszolgáltatását nem tünteti fel.

A bennük található adatok meglehetősen nehezen olvashatók; néha a visszaszolgáltatást jelentő kihúzás teljesen lehetetlenné teszi a kibetűzést. Különösen a könyvek címét nemegyszer csak két-három betű alapján kellett kikövetkeztetni, hogy az olvashatóan írt címekben tapasztalható pontatlanságokról ne is beszéljünk. Az utóbbiak nemcsak a magyar nyelvű könyvek esetében fordultak elő (ahol — mondjuk — menthető a nagyolt, kihagyásos vagy átalakított címbejegyzés, hiszen a könyv azonosításához így is megfelelt a könyvtárnoknak), hanem az idegen nyelvűeknél is; ezek a címek gyakran a durvább nyelvi hibáktól sem mentesek. Az ilyen esetek — a kiegészítés vagy helyesbítés szempontjából — két csoportba sorolhatók: 1. ha a szerző neve fel volt tüntetve vagy közismertebb író munkájáról volt szó, aránylag könnyen elvégezhettem a szükséges kiigazítást akár a könyvtár állagaiban meglévő könyvekből, akár a hozzáférhető bibliográfiákból; 2. a szerző neve nélkül bejegyzett, kevésbé ismert íróktól származó könyvek csoportja már sokkal több gondot okozott, és természetesen hosszadalmasabb utánajárást igényelt. Ilyenkor vagy a könyvcímek szerint is használható könyvészetből, vagy — a lajstromba bele volt írva a „théka”, azaz az állag neve meg a polc száma, s történetesen megvan az illető „théka” korabeli polclajstroma — az unitárius kéziratállag megfelelő polclajstromából pótoltam a hiányzó adatokat, illetőleg helyesbítettem a hibás bejegyzéseket. A felsorolt hiányoknak mintegy 5%-át még a legnagyobb körültekintéssel sem sikerült eltüntetnem, de még ennél is sokkal nagyobb az olvasók azonosításához szükséges életrajzi adatok hiánya. A könyvtárnokok — minthogy a kölcsönzők többnyire személyes ismerőseik voltak — elég gyakran csak az olvasó vezetéknevét jegyezték be, de néha megelégedtek a keresztnévvel is (különösen nők esetében). Márpedig munkámnak éppen az a célja, hogy az olvasók szempontjából vizsgálja a címben megjelölt korszak művelődési igényeit, vagy legalábbis az utóbbiaknak azt a részét, amelyeknek kielégítéséhez — lehetőségeihez mérten — a Kolozsvári Unitárius Kollégium könyvtára hozzájárult. Ezért igyekeztem minden olyan hozzáférhető forrást fölkeresni, amelyben az olvasók kielégítésére érdemes adatokat reméltem találni. Ilyenekül ígérkeztek: az Olvasóegylet tagjainak névsora 1833-tól 1848-ig (jelzete: MsU. 1308.); a Kolozsvári Unitárius Kollégium diákjainak osztályzatait tartalmazó *Protocollum classificationis* (az Unitárius Püspökség levéltárából, jelzet nélkül); a korabeli egyházi, polgári és katonai sematizmusok; genealógiák és lexikonok (Nagy Iván, Szinnyei).

A fenti lehetőségek teljes kiaknázása után is közelebbi meghatározás, illetőleg azonosítás nélkül maradt könyvkölcsönzők nevét vagy nevének kezdőbetűjét mégis közlöm, abban a reményben, hogy e sorok olvasói között olyanok is lesznek, akik levéltári vagy más területen végzett kutatásaik folyamán szerzett ismereteikkel hozzájárulnak majd e hézagok kitöltéséhez.

A könyvkölcsönző naplók fentebb említett hiányosságai két főokra vezethetők vissza:

1. A vizsgált korszaknak csak a végefeléről volt a könyvtárnak olyan szabályzata, amely egyrészt rendszerbe foglalta a működését meghatározó szempontokat, másrészt pontosan felsorolta a könyvtárnokok kötelességeit. Gál Kelemen ugyan az első szabályzat keletkezését 1878-ra teszi,⁹ magam azonban az unitárius kéziratállag rendezése közben rábukkantam egy Mikó Lőrinc-től származó *Regulamentum* fogalmazványára, amelynek keletkezése 1842-45-re tehető.¹⁰ Ennek alapján tehát egyrészt Gál idevágó adatát helyesbítenem kell, másrészt azonban ezt a harminc évvel korábbi dátumot is meglehetősen későinek kell tartanunk — mindenekelőtt a másodikul említendő ok miatt.

2. A bennünket érdeklő korszakban a könyvtárnoki teendőket diákok látták el,¹¹ jóllehet a Főtanács már 1827-ben megállapította: „...nem helyes, hogy a könyvtárt diák kezeli. T.i. sok könyv veszett el. A könyvtárból kivették papok, mesterek s maguknál felejtették. Ezért Sylvester ajánlkozik a kezelésre úgy, hogy hetenként egyszer (szerdán) legyen könyvkiadás és beadás, előbb azonban vétesse nek lajstromba.”¹² Sajnos, ennek a megállapításnak még tíz év múlva sem lett kézzelfogható eredménye, hiszen 1837-ben az Egyházi Képviselő Tanács határozatot hozott, hogy „könyvtárnok többé nem deák, hanem tanár legyen”.¹³ E határozat alapján lett könyvtárnok Brassai Sámuel 1837-től.

A könyvkölcsönzők

A felmért harminchat év alatt kimutatható kölcsönzők száma 885. Ezekből olyanok, akik a mi tárgykörünkbe tartozó könyveket vettek ki, 395-en vannak (44,6%). Az előbbi számok valamelyes értékeléséhez hozzátartozik az is, hogy Kolozsvár lakossága az 1787-i népszámlálás adatai szerint 13 928 lélek volt, az 1830-i szerint pedig még mindig csak 18 132 — beleértve a kisgyermekeket is.¹⁴ Emlékeztetnünk kell továbbá arra is, hogy a könyvtár nem a leggazdagabb állományú ilyen intézmény Kolozsvárt, hanem mellette még két, sokkal nagyobb választékot kínáló iskolai könyvtár is működött: a Református Kollégiumé meg a Római Katolikus Lyceumé. Emellett 1832 után számolnunk kell a jórészt Bölöni Farkas Sándor kezdeményezésére létrejött Magyar Casino könyvtárával is. Abban is bizonyosak lehetünk, hogy — a könyvtárnokok diákok lévén — nem egy könyvkölcsönzésnek nem maradt írásos nyoma. Ennek bizonyítására hadd idézzünk néhány olyan bejegyzést, amelyet maguk a könyvtárnokok írtak a kölcsönző lajstromokba:

„A’ B. Naláczi Thecajába Bodor Elek következő könyveket: »Voyage aux colonies orientales« és »Biographie de tous les Ministres« 167 és 144 számok alatt beadta, mellyeket a’ kiadási jegyző könyvben fel jegyezve nem találván, ki nem huzhattam, hanem ezen jegyzésemmel bizonyítom be jöttüket a’ nevezett könyveknek ‘s ezzel egyszersmind biztosítom a fen nevezett B.E-keket is, hogy történetesen előkerülvén vagy reversalisa az említett könyvekrül, vagy a’ nevezett könyvek kiadásárola jegyzék

⁹ Gál Kelemen: *A kolozsvári unitárius kollégium története*. Kvár 1935. II. 194.

¹⁰ Teljes címe: *Regulamenta ratione Librorum e Bibliotheca Collegii Unitariorum legendi gratia oblinendorum, observanda. Ab Anno 1834*. A Kolozsvári Unitárius Kollégium Könyvtára a kolozsvári Akadémiai Könyvtár őrizetében. Kéziratok (a továbbiakban: MsU.) 2348.

¹¹ Az MsU. 917-es lajstromba bevezetett diákkönyvtárnokok 1813–29: Koronka József, Csegezy József, Huszár György, Ferenczy Mátyás, Mikó Ferenc; 1830–35: Kriza János, Krizbai Dezső Miklós, Bartha György; 1835–37: Csongvai Károly.

¹² Gál Kelemen: *i.m.* II. 190.

¹³ *I.m.* uo.

¹⁴ Az ENMLvt-nak a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban őrzött Mike Sándor-féle kéziratok statisztikája. Nr. 475. 98.

feltaláltatván, utánnam következő k[önyv]tárnokoknak sem lehet követelések a' fen megírtak iránt. 1835. Febr. 9-én. Krizbai Dezső Miklós.”¹⁵ Vagy: „Szilágyi János, a' B. Naláczhi thecájába be hozott egy Justinust, mit — mint mondja — még Pataky József alatt vett vala ki, de az említett feledvén ide följegyezni, azt ki nem huzhatom, hanem ezennel bizonyítottam csak ugyan mai naponi át-vételét. 1835. Febr. 22-én. Dezső.”¹⁶

Azt a föltevést, hogy az olvasók száma sokkal nagyobb lehetett, mint ahogy a megmaradt lajstromok jelzik, az a tény is támogatja, hogy az ugyancsak az Akadémiai Könyvtár unitárius kéziratállagában MsU.1308. jelzettel őrzött *Az Olvasó Egylet tagjainak névsora 1833-tól* sok olyan nevet tartalmaz, amelyet hiába kerestem a három könyvkölcsönző naplóban; márpedig az aligha elképzelhető, hogy az Olvasóegylet e tagjai fizették a tagsági díjat, anélkül hogy valóban olvastak volna. Annak pedig, hogy olvasásuknak még sincs írásos nyoma, egyik oka az lehet, hogy Brassai Sámuel rektorsága alatt az Olvasó Egylet külön olvasószobát kapott,¹⁷ s ott a tagok valószínűleg úgy is olvashattak, hogy nem írták be őket semmiféle lajstromba. A másik ok a már említett könyvtárnoki mulasztás, illetőleg némely napló elkallódása.

Végezetül hadd utaljunk arra, hogy egy olyan iskolában, ahol a tanítás nyelve 1842-ig a latin volt, s magyar irodalmat azután sem tanítottak, az utóbbihoz tartozó könyvek kölcsönzőinek majdnem négyszázra rúgó száma mindenképpen figyelemreméltó.

Az olvasótábor társadalmi tagozódására vonatkozó adatok elég hiányosak. A kirekesztő módszerre kényszerülvén, a 395 főből így mindenekelőtt le kellett vonnom azt a 121-et, akikre egyáltalán nem sikerült adatot találnom. Ide tartoznak azok is, akiknek még a teljes nevét sem sikerült megállapítanom. A fennmaradó 274-ből levonandó 18: ennyi olvasóról bizonyos, hogy arisztokrata; a többi 256 nemesi, kisenemesi, polgári, szabad székely, illetőleg jobbágyszármazású értelmiségi. Az utóbbi osztállyal kapcsolatban ismeretes, hogy a protestáns kollégiumok, különösen Bethlen Gábor óta, mindig nyitva álltak a kitünőbb képességű jobbágyifjak előtt. A Kolozsvári Unitárius Kollégium olyan kiemelkedő személyiséggel is büszkélkedhetik, mint Lázár István, aki a Thoroczkaiak birtokán volt jobbágygyermek s a püspökségig vitte föl. Különösen a többségben lévő togátusok (egyházi pályára elkötelezettek) között lehettek jobbágyifjak. Ezt a feltevésünket látszik igazolni egy 1826-ban kelt s a Konzisztóriumhoz intézett guberniumi rendelet is, amelyben az áll, hogy ha nem tartják szigorú fegyelemben a diákságot, mindazokat, akik a városban kihágásokat követnek el, elfogják és besorozzák katonának, a nemes ifjakat pedig kizárják az iskolából.¹⁸ Itt a katonának besorolandó, kihágást elkövető diákokon nyilvánvalóan a nem nemes, azaz többségében jobbágy származásúakat értették.

A magyar irodalmi könyveket kikölcsönzők összetételében különös szint jelent a női emancipáció térhódítását bizonyító 26 nő.

A foglalkozás szerinti megoszlás: tanuló 213, hivatalnok 22, tanár 14, pap 7, író 6, színész 4, katona 3, orvos 2, birtokos 2, ügyvéd 1. Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy a három katonatiszt meg a két birtokos kivételével ez az olvasóközönség az ifjú és a felnőtt értelmiségiek legkülönbözőbb foglalkozási rétegeiből áll. Iskolai könyvtárról lévén szó, természetes, hogy a könyvkölcsönzők zöme diák. Ezek a fiatalok Erdélynek unitáriusok lakta tájegységeiből (Háromszék, Udvarhelyszék, Marosszék, a Küküllők, a Nyikó és

¹⁵ MSU.785. lajstrom. 46v.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Gál Kelemen: *i.m.* II. 164–5.

¹⁸ *I.m.* I. 351.

az Aranyos mente) kerültek ide. Túlnyomó többségük vidéki nemesek, kisenemesek, tanítók, papok és hivatalnokok gyermeke, de — mint már utaltam rá — minden bizonnyal nem egy jobbágyszármazású és úgynevezett szabad székely ifjú is akadt köztük. A szekundánia tagjai között inkább a vagyonosabb közép- és főnemes családokból, valamint az anyagilag ugyancsak jól álló városi értelmiségi és polgári körökből jövő diákok voltak. Az utóbbiak tanulmányaik végeztével nem egyházi, hanem általában világi pályán helyezkedtek el. Mindkét diákkategóriának (ti. a togátusok és a szekundánia társaságának) megvolt a maga jelentősége korabeli közművelődésünk alakulásában, hiszen míg az elsőbe tartozók vidéki iskolamesterként, papként, tanárként fejtették ki népnevelő tevékenységüket (Péterfi Sándor például, mihelyt Székelykeresztúrra került seniornak, azonnal olvasóegyletet szervezett a diákok között), addig a másodikból kikerültek hivatalnokként, tanárként, tudósként, íróként stb. vitték tovább — magasabb fokon — azokat az ismereteket és eszményeket, amelyeket tanulókorukban szereztek, illetőleg alakítottak ki magukban. Itt azonban hangsúlyoznom kell, hogy nem kizárólagosan az iskola nyújtotta ismeretekre gondolok, sem pedig azokra az eszmékre és eszményekre, amelyeket hivatalosan a katedréről közöltek velük vagy állítottak eléjük követendő példának, hanem azokra is, amelyeket az iskola hivatalosan hangoztatott szándéka ellenére, többnyire az akkortájt már igen mozgalmassá vált városban lezajlott politikai, művelődési események hatására magukévá tettek.

Igaz, hogy a XIX. század elejére a bécsi udvar minden eszközzel igyekezett útját állni annak a művelődési mozgalomnak (felvilágosodás, az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság munkássága), amely az előző század végén indult el. Ennek következtében a mindenre kiterjedő nyomás hatására ismét válságba jutott nemzeti művelődésünk ügye.¹⁹ A nyomás természetesen nem kerülte el iskoláinkat sem. Jóllehet törvénycikkelyek biztosították az oktatásban a magyar nyelv jogát mint rendes tantárgyét, egyrészt ez a jog nem terjedt ki nemzeti irodalmunkra is, másrészt még a latinul tanított magyar nyelvtant is csak a latin nyelv segítőeszközeként, vehiculumaként kezelték.²⁰ Bizonyítékul elég az Unitárius Kollégiumban (és némely más iskolában is) divatos plágára²¹ (szégyentáblára) utalnunk: megszegyenítő büntetőeszköz volt ez azok ellen, akik a magánbeszélgetésekben is a tiltott magyar nyelvet merték használni. A vétségen rajtakapott diáknak azonnal átadták a plágát, nyakába akasztották, s emellett még más büntetéseknek is alávetették: verés, zárka, pénzbírság, juttatások, ösztöndíjak megvonása, báltól, színháztól való eltiltás, memoriterek bemagoltatása a Bibliából és a latin klasszikusokból stb. Az anyanyelvét beszélő póruul járt plágárius diákok tetejében még arra is kényszerítették, hogy társaira leselkedjék, s így minél hamarabb továbbadhassa a csak három napig tartható plágát. (Lám, a Martinovics-féle összeesküvést követő időszakban kiterbebélyesített besúgó-rendszernek ilyen, a diákok lelkét megnyomorító, embertelen változatai is voltak!) És ez a klasszikus műveltség „védelmében” alkalmazott eljárás 1839-ig volt gyakorlatban! Pedig a vezetőség látta, hogy ezáltal távolról sem érheti el kitűzött célját.

Minden jel arra vall, hogy az előző század végi szellemi-művelődési mozgalom hatását, illetőleg annak nyomát a ferenci reakció legdrasztikusabb eszközeivel sem lehetett eltüntetni a diákság tudatából és lelkéből; az tovább élt a diákhagyományokban, sőt — mint később látni fogjuk — az iskolán kívül végbemenő politikai változások hatására a

¹⁹ Benkő Samu: *A marosvásárhelyi kollégium diákjainak művelődési törekvései a múlt század harmincas éveiben.* = *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára.* Buk. 1957. 47.

²⁰ Gál Kelemen: *i.m.* II. 156.

²¹ *Plága:* fából készült táblácska

diákság régi, alig körvonalazott célkitűzései most már határozott gyakorlati feladatokká erősödtek. Ha jól meggondoljuk, nem lehetett elfeledni azt a hagyományon át tovább élő emléket, hogy ebben az iskolában 1792-ben az iskolafőnök „a kollégium összes polgárai előtt” olvasta a Magyar Hírmondót, mégpedig az előjáróság tudtával és engedélyével,²² nos, ha ez 1792-ben lehetséges volt, akkor a teológusok 1816-ban azt kérték, hogy az előadásokat anyanyelvükön hallgathassák.²³ Erre azonban — úgy látszik — még nem érett meg az idő. A diákok tehát úgy segítettek magukon, ahogy tudtak: iskolán belül a plágerendszer ösztönszerű szabotálásával (rengeteg verekedés támadt emiatt), tudatos önműveléssel, olvasással, iskolán kívül pedig a politikai ellenzékkel való együttérzés tüntető kimutatásával,²⁴ a magyar színháznak néha nem szalonképes védelmével stb. Az utóbbival kapcsolatban utalunk a „három egyesült ifjúság” (katolikus, református és unitárius kollégiumi diákság) 1832-i erőszakos fellépésére a magyar színház rovására guberniumi támogatásban részesülő német színházzal szemben. Ennek során a színház falán egy intő írás (*Instructia Admonitoria*) jelent meg. Benne megfenyegetik a német társulatot, hogy „ha fővárosunkból Kolozsvárról el nem takarodnak ... meg fogjuk kegyelmetekkel ismertetni, mire mehet az elkeseredett hazafiság”.²⁵ (A konfliktus kiváltója az volt, hogy a magyar társaság előadásait éveken át olyan napokra tették, amikor a közönség általában nem ment színházba: például böjtnapokra, vagy szombatra, amikor a bálokat tartották.)

Közben a magyarországi 1825–27-i országgyűlés alkotmányos küzdelmeinek híre, a Széchenyi indította reformmozgalom hatása egyre erőteljesebben jelentkezett Erdélyben. Politikai téren a Széchenyivel barátságban lévő Wesselényi Miklós köré tömörült ellenzéki reformerek nagy csatákat vívtak a bécsi önkényuralommal és helyi kiszolgálóival. Ez a küzdelem mélyen áthatotta közművelődésünket, és így hullámai eljutottak a hermetikusan elzárt Kollégium falai közé is. Ez a hatás a diákság közművelődési mozgalmára már sokkal mélyebb és maradandóbb volt, semhogy megmaradhatott volna az előbb említett külsőséges megnyilvánulások szintjén: tudatos, megfeszített, komoly önképző munkát eredményezett, amely végül is mozgalommá erősödött. E folyamat fontosabb állomásai:

1829. október 3-án Gálfi Sándor néhány barátjával egy kis irodalmi kört alakított. Társai: Szentiváni László, József és Mihály, Veress György és Árkosi Dénes. A következő évben Kriza János is hozzájuk csatlakozott.

1833-ban megalakult a Kollégium Olvasóegylete. Ennek később külső tagjai is voltak, köztük nők is. Az Egyletbe belépő tagok a következő kötelezvényt írták alá: „Alább neveinket le irtak igaz Lelkiismeretünk szerint kötelezzük magunkot arra, hogy mi ezen Nemes Egyesület Rend szabályait pontosan meg tartjuk — a’ könyvek lehető meg szerzhetésére határozott 3 Rforintot Ver [wiener krajcárban] a’ meg határozott időben mint tiszta adosságot egyenként minden esztendőben le tesszük, bé fizetjük, ahhoz több just nem tartunk, hanem a’ könyveket, melyeket ezekből szerzendünk a’ Társaság’ köz használatára bocsátjuk — hogy ha pedig azt bé tenni nem akarnok, hatalma alá bocsátjuk

²² Gál Kelemen: *i.m.* II. 153.

²³ *I.m.* uo.

²⁴ 1834. dec. 6-án az Unitárius Kollégium diákjai testületileg köszöntötték névnapja alkalmából Wesselényi Miklóst. Gál Kelemen: *i.m.* II. 163.

²⁵ Gál Kelemen: *i.m.* II. 154.

magunkat a Társaságnak, hogy azt töllünk mint tiszta adosságot az illető ítélő Széken meg vehesse — minden esztendőben míg a Társaságban kívánunk maradni.”²⁶

Az Egyletbe tömörült fiatalok lelkesedésére jellemző, hogy a könyvvállományuk gyarapítására szánt díjakból egy szerény összeggel a Magyar Tudományos Akadémia támogatásához is hozzájárultak.²⁷ Valószínűleg ebből a társaságból alakult 1834-ben a kollégiumi diákság irodalmi köre — azokból a tanulókból, akiknek költői hajlamuk volt: Kriza János, Szentiváni Mihály stb. Pártfogói s egyben felügyeleti testülete Molnos Dávid igazgatóból, Bölöni Farkas Sándor konzisztorból, Kelemen Lajosból és ifj. Gyergyai Ferencből állt. A körnek alapszabályzatba foglalt célkitűzése: „...több nyelven írt jeles művek, hírlapok s folyóiratok szerzése, közös használása, utóbbiaknak együtt s magyarázva olvasása, azok felett eszmecserélés, a gondolkozó- és képző tehetség kifejtése végett kötött és folyó beszédek dolgozása vagy más mívelt nyelvekből fordítása, azok rendes megbírálása, az anyai és más mívelt nyelvek alapos megtanulása...”²⁸

Mint az irodalomtörténetből közismert, e kör tagjai a fenti szerény célnál jóval többet értek el: tartalmi és formai népiességükkel előkészítették a talajt Petőfi költészete számára,²⁹ azáltal, hogy *Remény* című zsebkönyvükkel, ezzel a maradandó értékű kiadvánnyal ajándékozták meg irodalmunkat.

Az olvasóközönség felnőtt értelmiségi részének döntő többsége ugyancsak a Kollégium hajdani diákjai közül került ki. Kolozsvári vagy Kolozsvárra helyezett hivatalnokok, tanítók, tanárok, papok, írók, színészek, orvosok, katonák és ügyvédek alkotják ezt a meglehetősen népes réteget. (A vidékre kerültek csak ritkán kértek kölcsön könyvet a Kollégiumtól, de ilyen adataink is vannak.) Művelődési, társadalmi, tudományos, illetőleg politikai súlyuk érzékeltetésére hadd soroljuk fel a legkiemelkedőbb személyiségeket: Berde Áron, Brassai Sámuel, Bölöni Farkas Sándor, Gyarmathi Sámuel, Gyergyai Ferenc, Hajós János, Hodor Károly, Jakab Elek, Kelemen Benjamin, Kótsi Patkó János, Kovácsi Antal, Körmöczy János, Kővári László, Kriza János, Mike Sándor, Mikó Lőrinc, Molnos Dávid, Káli Nagy Elek, Nagyajtai Kovács István, Péterfi Sándor, Sala Mihály, Sípos Pál, Sylvester György, Szentpéteri Zsigmond, Aranyosrákosi Székely Sándor, Táncsics Mihály.

Felekezeti korlátozás ugyanúgy nem gátolta a piarista esztéta és költő tanárt, Buczy Emilt, a katolikus hitszónok Szakácsi Vitust, a református professzor Szilágyi Ferencet, az ugyancsak református Herepei Gergelyt, Csiszár Pap Sámuel stb., hogy ebből a könyvtárból kölcsönözzön könyvet, mint ahogy a helyi Református Kollégium könyvtárának vezetősége sem gátolta meg az unitárius Brassait, hogy onnan vegye ki a szükséges könyveket és folyóiratokat. Olyan adataink is vannak, amelyekből kiderül, hogy még a zilahi református papnak is kölcsönöztek könyvet.

A könyvet kölcsönző főrendűek száma mindössze 18, beleértve 2 diákot és 2 nőt is (Leguye Josefa és Wass Tamásné). Más jellegű olvasmányokat (főleg történelmieket és idegen nyelvű szépirodalmat) kikölcsönző másik részük szintén nem nagyon népes. Ennek oka nyilvánvalóan nem a műveltség iránti igénytelenség, hanem minden valószínűség szerint az, hogy számos helybeli arisztokrata családnak igen gazdag magánkönyvtára volt. A mi tárgykörünkbe tartozó könyvek kikölcsönzőinek legtöbbször magas beosztású tisztviselő, politikus, de Teleki Domokos személyében író is van köztük. A politikusok

²⁶ *I.m.* II. 158.

²⁷ MsU. 1308. *Az Olvasó Egylet tagjainak névsora 1833-tól* című kézirat 1. lapja.

²⁸ Gál Kelemen: *i.m.* II. 163.

²⁹ *I.m.* II. 160–161.

rétegeből kiemelkedik az ellenzék egyik jeles vezére, Bethlen János, aki az 1837-i szepesi országgyűlésen ügyes sakkhúzással meghiúsította Esterházyi Ferdinánd főherceg gubernátorrá választását. (Brassai Sámuel fiatalabb korában e Bethlen János családjában nevelésközdött.)

Alig valamivel haladja meg a magyar irodalmi műveket kölcsönző arisztokraták számát a nők, akik mindössze 26-an szerepelnek a lajstromokba bevezetettek között. Távolról sem tömeges, de már némi optimizmusra feljogosító jelenség ez abban az Erdélyben, ahol a legelőkelőbbek egy részének idegenmájmólása még az 1818-ban Kolozsvárra látogató Karolina Augusztina császárnét is annyira meghökkentette, hogy az egyik — anyanyelvének nem ismeretével kérkedő — dómát a következő szavakkal szégyenítette meg: „Idegen nyelvet tudni szép, az anyanyelvet nem tudni szégyen.”³⁰

Nem is arisztokrata nők vették igénybe e kollégiumi könyvtár magyar irodalmi olvasmányait, hanem (a már említett két főrangú asszonyon kívül) a város felvilágosult és művelt nemesi, sőt polgári családjainak asszonyai és leányai, akiknek tudatában visszhangra találtak költőink buzdító szavatai. Köztük volt a szepesi szász leányból híres magyar színésznővé lett Engelhardt Anna is, akít Kántorné néven jobban ismer a közönség. (Képe az Unitárius Kollégium Olvasóegyletének olvasószobájában volt a falra függesztve.)

Olvasmányok

A folyóiratok, gyűjteményes kiadványok, almanachok olvasottsága a legnagyobb. Igen valószínű, hogy ennek gazdasági jellegű az oka, hiszen különösen a folyóiratok sorozatai drágábbak lévén egy-egy önálló könyvnél, beszerzésükre, illetőleg megrendelésükre mindenekelőtt a vagyonosabbak gondolhattak. A kikölcsönzésük gyakorisága alapján felállítható sorrendjük: 1. Közhasznú Esméretes Tára (184 kikölcsönzéssel). 2. Aurora (134). 3. Felső Magyarországi Minerva (58). 4. Hebe (55). 5. Athenaeum (49). 6. Erdélyi Múzeum és Klio. Históriai zsebkönyv (23–23). 7. Tudományos Gyűjtemény (22). 8. Hasznos Mulatságok (18). 9. Kedveskedő és Urania (12–12). 10. Élet és Literatura (11). 11. Handbuch der ungarischen Poesie (9). 12. Koszoru (1).

A folyóiratok viszonylag kicsiny számuk ellenére már gyakoribb olvasottságuknál fogva is igen jelentősek, nem is beszélve arról, hogy sajátos jellegük folytán ezek azok a kiadványok, amelyek a leghamarább és a legközvetlenebbül avatták be az olvasóközönséget a korabeli művelődési, tudományos, társadalmi és politikai élet majdnem minden problémájába a jobbagykérdéstől az esztétikáig, a nemzetiségi kérdéstől a népköltészetig, a neveléstől a filozófiáig. Az egymással ellentétes beállítottságú folyóiratokban kifejtett nézetek megismerése lehetővé tette e nézetek tisztázását, mérlegelését s végül a mellettük vagy ellenük való állásfoglalást. Döntő többségük a haladás szolgálatában fejtette ki tevékenységét, de akadt köztük olyan is, amelyik a tárgyalt kérdések egy részében a maradiság szószólója volt.

A kikölcsönzött önálló művek száma 136. Kiadásuk gyakorisága szerint ez a szám 1281-re emelkedik, s az utóbbi a kollégiumi könyvtár összes könyvkölcsönzéseinek mintegy 12–13%-a. A szerzők sorrendje a kikölcsönzés gyakorisága szerint: 1. Fáy András (88 kikölcsönzéssel). 2. Kisfaludy Károly (85). 3. Kisfaludy Sándor (66). 4. Kazinczy Ferenc (56). 5. Vörösmarty Mihály (26). 6. Döbrentei Gábor (24). 7. Berzsenyi Dániel (16). 8. Bölöni Farkas Sándor és Táncsics Mihály (15–15). 9. Dugonits András és

³⁰ Horváth János: *A magyar irodalmi népiesség Faludtól Petőfiig*. Bp. 1927. 318–347.

Jósika Miklós (11-11). 10. Gvadányi József (10). 11. Bolyai Farkas (8). 12. Kiss János (7). 13. Dayka Gábor és Széchenyi István (6–6). 14. Bessenyei György és Wesselényi Miklós (3–3). 15. Fazekas Mihály és Fogarasi Nagy Pál (2–2). 16. Balassi Bálint, Batsányi János, Faludi Ferenc, Medgyesi Lajos, Rimay János és Zrínyi Miklós (1–1).

Első látásra is szembetűnő, de — tegyük hozzá — természetszerű is a kortárs írók előnyben részesítése. A régi irodalmat csak Balassi, Rimay és Zrínyi képviseli, s a XVIII. századot is aránylag kevesen: Gvadányi, Dayka, Bessenyei, Fazekas és Faludi. Az olvasottság szempontjából a kortárs írók közül a reformeszmékért lelkesedő Fáy András vezet, de nem későbbi, érettebb munkáival, hanem az irodalmi munkásságának első szakaszában írt *Bokrétával*, *Friss Bokrétával* és a *Kedvcsapongásokkal*. Mindjárt utána következnek a Kisfaludy testvérek, s közülük, talán nem véletlenül, a haladás eszméjét egyértelműbben hirdető Károly az olvasottabb. Ennek szükségszerűségében annál inkább jogos a kételkedés, mivel Kazinczyt például több mint kétszer annyian olvasták, mint Vörösmartyt, s ez a jelenség a Kisfaludynál tapasztaltnak pontosan az ellentéte: itt a maradiságot jelentő klasszicizmus van túlsúlyban az előremutató romantikával szemben. Az olvasottabb művek között még szembetűnőbb s elgondolkoztatóbb, hogy Döbrenteit majdnem annyian olvasták, mint Vörösmartyt, de sokkal többen, mint Berzsenyit, Bölönit, Táncsicsot és a sorrendben utánuk következőket.

A szépirodalmi munkák mellett külön jelentőségük van a társadalmi-politikai kérdéseket taglalóknak. Közülük Bölöni Farkas Sándor *Utazás Észak-Amerikában* és Táncsics Mihály *Rényképek* című munkáját kölcsönözték ki a leggyakrabban. Jósika *Irány* és *Vázolatok*, Széchenyi *Hitel*, *Világ*, *Stádium* című munkája már jóval ritkábban tűnik fel a kikölcsönzött könyvek között. Pedig a kortárs feljegyzésekből arról értesülünk, hogy „Széchenyit és Wesselényit olyan házaknál is olvasták, ahol imádságos könyvön és contractuson kívül egyéb magyar írást nem olvastak”.³¹

Az írók fenti kimutatásában tapasztalható hézagok a valóságban kisebbek, mint első látásra tűnik, hiszen — mint mondtuk — a nem nagy számú, de mégis jelen lévő gyűjteményes kiadványokban, különösen pedig a folyóiratokban nem egy olyan író munkáit is olvashatták, akiknek alkotásait hiába keressük az egyes írók önálló munkáit feltüntető kimutatásban. Itt említjük meg a legnagyobbak egyikét, Kölcseyt, akit akár a Toldy-féle *Handbuch der ungarischen Poesie* című antológiában, akár az *Aspasia*, az *Athenaeum*, a *Hebe* vagy az *Erdélyi Múzeum* köteteiben olvashattak. A kimutatásból ugyancsak hiányzó Czuczort, Orczyt, Rájnist, Szentjóbót, Virágot stb. hasonlóképpen olvasták Toldy említett kiadványában és másutt is. Példának hozhatjuk fel továbbá a *Nemzeti Könyvtárat* is, amelyben — egyebek mellett — megjelent Kármán József *Fanni hagyományai* című műve, Csokonai minden munkái stb. Mindezekhez hadd tegyük hozzá, hogy még a legszembetűnőbb hiány, a Petőfié is csak viszonylagos, ugyanis a meglehetősen gyakran kikölcsönzött *Athenaeum* 1842–43. évi hasábjain jó néhány verse neki is megjelent.

A fentiek összegezéseként megállapítható, hogy a magyar íróknak így kiegészített névsora jó fényt vet mind az anyagiakban legszerényebb kolozsvári kollégiumi könyvtárra, illetőleg annak anyanyelvi kultúránk terjesztésében betöltött szerepére, mind pedig a jórészt az alma mater nevelte olvasóközönség könyvigényére.

Másrészt nem hallgathatjuk el azt sem, hogy a jelen dolgozatban megvizsgált könyvek kikölcsönzésének száma az összesnek csak kb. egynolcadát teszi ki. Ugyanitt kell azt is

³¹ Fitz József: *Brossai Sámuel*. Bp. 1913. 53.

hangsúlyoznunk, hogy az Athenaeum évfolyamaiban megjelent Petőfi-versek korántsem pótolták a költőnek 1844-ben önálló könyv formájában megjelent verskötetét, sem a Vörösmarty-féle romantikus eposz egyeduralmát neveltségessé tevő *A helység kalapácsát*, hogy az egészen újfajta népies eposzról, a *János vitéz*ről ne is beszéljünk. Hasonlóképpen nagy hézagoknak minősül az 1848-ig elért irodalmi fejlődés másik három kiemelkedő alkotójának, Arany, Tompa és Eötvös nagyobb munkáinak hiánya. Nézetünk szerint ezek a tények korántsem azt bizonyítják, hogy a Kollégium könyvkölcsönzőit nem érdekelték a fenti írók munkái, hanem inkább azt, hogy az utóbbiak nem voltak meg a könyvtárban. Állagait ugyanis az idő tájt majdnem kizárólagosan az adományozott könyvek alkották. A vizsgált korszakban három jelentősebb könyv-, illetőleg pénzádományt kapott a könyvtár: 1815-ben Simén Elektől 2000 mfrt-ot (de csak idegen nyelvű könyvek vásárlására), 1837-ben Augusztinovics Páltól 660 könyvet és 5000 frt-ot a könyvtár és a fizikai szertár gyarapítására, és 1841-ben Bölöni Farkas Sándortól 961 kötet könyvet és 2000 frt-ot könyvvásárlásra. Ezután már csak 1849 januárjában, tehát az általunk kutatott korszak után gyarapodott tetemesen a könyvtár, amikor Gedő József 5145 kötettel ajándékozta meg. A Bölöni- meg a Gedő-féle adomány között eltelt időszak pontosan az, amelyben a hiányként említett irodalmi művek napvilágot láttak. Minthogy a könyvvásárlásra adományozott pénzeszegekből ezeket a hiányokat nem pótolták idejében, a könyvtár olvasóközönsége csak 1849 után juthatott hozzájuk a már említett Gedő-adományból. (Az utóbbi könyvállományát lajstromba foglaló MsU.1691. jelzetű kézirat bizonyítja, hogy *A karthausi, Magyarország 1514-ben*, illetőleg *A helység kalapácsa* és a *János vitéz* már a kollégiumi könyvtár állományában volt.) 1848-ig azonban nagyjából csak Vörösmartyig tarthatott lépést a magyar irodalom legújabb eredményeivel, főleg a Bölöni-hagyaték jóvoltából; az ezután fellépő ifjú írói nemzedék legújabb alkotásai már nem jutottak el hozzá.

Ha ezt a lemaradást a könyvkölcsönzők külső, vagyonosabb rétegeire nézve látszólagosnak vagy kétesnek tartjuk is, annál inkább valóságosnak kell tekintenünk az olvasók zömét alkotó diákságra, amelynek — a kisszámú kivételektől eltekintve — nemigen volt lehetősége a családi könyvtárból betölteni az így keletkezett űrt. Azt, hogy ez mennyire volt egyedi vagy általános jelenség a kolozsvári kollégiumi könyvtárakban, egyelőre nem dönthetjük el, minthogy az összehasonlítást lehetővé tevő ilyen természetű felméréseket még nem végeztek. Az ugyancsak feldolgozásra váró református kollégiumi könyvtár anyaga valószínűleg ebben a tekintetben is segítségünkre lesz majd.

Az olvasók társadalmi-politikai hovatartozása és a kikölcsönzött művek eszmei beállítottsága között összefüggést felfedezni nemigen lehet. Nagyon is megkérdőjelezhető jelenség, hogy a radikálisabb politikai tartalmú munkák (*Balítéletekről, Utazás Észak-Amerikában*) olvasói között egyetlen arisztokrata sem akad. Ennek okát — mint már céloztunk rá — nem az utóbbiak elutasító magatartásában kell látnunk, hanem inkább abban, hogy az említett könyvek már megjelenésük idején szokatlan nagy szenzációt keltvén, azon melegeben megvették és elolvasták őket.

A többi könyv tekintetében az erőszakoltság jogos vádjá nélkül még a fentihez hasonló jelenséget sem lehet találni: Az Aurora olvasói között ugyanúgy ott találjuk Mikes József grófot, mint akár a jobbágyszármazású Tánicsics Mihályt.

Az olvasók társadalmi helyzete csakis a szakmai érdeklődés és a nyelvismeret áttételein keresztül határozta meg az olvasmányok kiválogatását. Ilyen összefüggések nyomán követésére valószínűleg a különböző szakirodalmak és az idegen nyelvű irodalmak olvasottságának felmérése kapcsán adódik majd lehetőségünk. Ez azonban

meghaladván a jelen dolgozat kereteit, csak egy másik alkalommal juthat az érdeklődők tudomására.³²

I. melléklet

Az olvasók betűrendes névjegyzéke a legszükségesebb életrajzi adatokkal, évenként az általuk kikölcsonzött művek sorszámaival, zárójelben ugyanazon mű többszöri kikölcsonzésével.

1. AJTAI ... (1824–28: diák): 1824: 5 (2); 1825: 60; 1827: 39; 1828: 5.
2. AJTAI KÁROLY (1812–18: diák): 1822: 22; 1837: 60.
3. AJTAI SÁNDOR (1812–13: diák): 1829:46; 1830:5,41.
4. ALBERT JÁNOS (1821–?; 1839–42: az Olvasóegylet tagja (ezután rövidítve: Oe t.). 1845-től tanár és unitárius pap Tordán): 1841: 66, 88 (2); 1842–43: 20, 77.
5. AMBRUS PÁL (1835–36: diák, az Oe t. Ádámosra került iskolamesternek): 1839: 61.
6. ARANKA [DÁNIEL] (1834: esküdt jegyző a Cancellaria Majornál): 1836: 68.
7. ÁDÁM SAMU (1847–48: diák): 1847: 132.
8. ÁRKOSI ISTVÁN (1846–47: diák): 1844–46: 12.
9. ÁRKOSI SÁNDOR (1837–43: diák, az Oe t. Sótiszt lett, majd katona, végül jegyző Várfalván): 1839: 42, 88, 95.
10. B.... TERÉZ: 1824:5.
11. BALÁSI— secretarius: 1817: 95.
12. BALLOK FERENC: 1832–33: 9, 24, 28, 41, 42, 43, 44 (2), 68 (3).
13. BALOGH PÁL, ALMÁSI (Bölöni Farkas Sándorral egy időben utazta be Észak-Amerikát. Hazakerülvén nevelő lett. Közéleti szerepe nem volt): 1826: 46.
14. BARABÁS FERENC: 1844–46: 4, 42, 83.
15. BARABÁS JÁNOS, KISSOLYMOSI (?–1850; 1837–38: diák, 1838–39: senior Tordán, 1841–42: segédpap, 1843–50: unitárius pap Kissolymosón): 1839: 58 (3), 112; 1842–43: 20, 88.
16. BARABÁSI SIMON (1812–15: diák; 1816: senior és az oratorok preceptora): 1816: 116.
17. BARRA JÓZSEF (1843–45: diák, az Oe t.): 1842–43: 4, 19, 77 (2).
18. BARRA MIKLÓS (1826–29: diák): 1828: 80.
19. BARRA SÁNDOR (1816–20: diák): 1817: 22.
20. BARTHA GYÖRGY (1836–42: diák; 1841–42: a rajz tanítója): 1839:88(2); 1841:92.
21. BARTHA JÓZSEF: 1842: 42.
22. BARTHA MÓZES (1817–20: diák; 1822–23: senior, az oratorok preceptora): 1817: 25, 128.
23. BARTHALIS SÁNDOR: 1844–46: 5.
24. BÁNFFY JÓZSEF gr. (1813–15: főkörmányszéki titkár): 1828: 126; 1829: 5, 126.
25. BÁNFFY LÁSZLÓ br. (1813–14: főkörmányszéki tanácsos): 1819–20: 80; 1828: 126.
26. BÁNÓ ISTVÁN (1826: az r. kat. Lyceumban működő jogakadémia tanára): 1826: 60.
27. BEDŐ FERENC (1842–46: diák; 1842–48: az Oe t.): 1844–46: 77 (3), 95.
28. BERDE ÁRON (1819–92. Meteorológus, egyetemi tanár): 1839: 88 (3); 1844–46: 88 (12).
29. BETHLEN JÁNOS gr (1811–79. Politikus. 1855-től a kolozsvári színház felügyelője, az EM egyik megalapítója): 1835: 29, 41, 77.
30. BÉLDI ISTVÁN gr. (1835: főkörmányszéki belső titkos tanácsos): 1832: 78; 1836: 131 (3).
31. BÍRÓ JÓZSEF (1817–20: diák): 1817: 47.
32. BÍRÓ MIKLÓS (1833–34: diák): 1835: 33.
33. BÍRÓ SÁMUEL (1846–47: diák, az Oe t.): 1844–46: 5.
34. BODÓ ...: 1834: 77 (2); 1835: 34.
35. BODOR [ELEK]: 1834: 5.

³² Gál Kelemen: *i.m.* I. 368. — Halála előtt a szerző ezt az 1981-ben befejezett tanulmányát azzal a reménnyel adta át a Kriterion Könyvkiadónak, hogy az a *Művelődési Tanulmányok* III. kötetében megjelenik. A cenzúra a kötet megjelenését megtiltotta. (Szerk.)

36. BOÉR ANTAL: 1826–27: 5; 1828: 46; 1829: 46 (2).
37. BOÉR LAJOS (1835: hites jegyző a Cancellaria Majornál; 1847–48: az Oe külső tagja): 1842–43: 42.
38. BOÉR MIHÁLY (1817–22: diák; 1821–22: az etimológisták preceptora; 1824–25: senior): 1822: 9.
39. BOÉR SÁNDOR: 1844–46: 80.
40. BOGDÁN DÉNES (1844–47: diák): 1844–46: 83 (2).
41. BOGDÁN JÓZSEF (1844–48: diák): 1844–46: 4.
42. BOKROS: 1825:80; 1838: 118.
43. BONCZA GYÖRGY (1841–44: diák, az Oe t.): 1844–46: 4, 41, 77.
44. BORBÉLY ELEK (1814–16: diák): 1816: 63.
45. BÖLÖNBE (valószínűleg az unitárius papnak): 1821: 78.
46. BÖLÖNI ANNA: 1821: 9.
47. BRASSAI SÁMUEL (1797–1897. Az utolsó magyar polihisztor): 1834: 60; 1836: 97; 1838: 88 (4); 1844–46: 55 (2), 86, 87, 98; 1848: 85.
48. BRENCsÁN ... (a Récsy Emillel rokonságban lévő Brencsán család valamelyik tagja; talán Récsy nagybátyja, Br. József, vagy ennek leánya, akit Récsy vett feleségül): 1825: 18.
49. BUCZY EMIL (1782–1839. Piarista tanár, költő, esztéta. Kazinczyval, Döbrenteivel levelezésben állott. Az EM egyik alapító tagja): 1819–20: 80; 1827: 33; 1828: 33, 46.
50. BUZOGÁNY MÓZES (1829–33: diák; 1833–34: a szintaxisták preceptora): 1831: 14; 1832: 46.
51. CONRAD (~KONRAD) G. M. (1822–26: főkörmányszéki tisztviselő): 1826: 46; 1828: 78; 1829: 5; 1830: 124.
52. CZIRJÁK PÁL (1842–45: diák, az Oe t.): 1844–46: 4 (4), 5.
53. CGIZELLA: 1835: 77.
54. CSEGEZY ELEK (1815–17: diák): 1817:34; 1822:71.
55. CSEGEZY FERENC (1836–40: diák, az Oe t. Marosvásárhelyre ment jogot tanulni): 1840: 31.
56. CSEGEZY LÁSZLÓ (A kolozsvári unitárius iskola főnöke. 1847: Firtos-Martonoson pap. Részt vett a szabadságharcban. 1850-ben Várfalvára került papnak. 1857-64: tordai rektor, azután bágyoni pap, Aranyos-köri esperes): 1842–43: 121; 1844–46: 5, 28, 38, 68 (2), 79.
57. CSEGEZY SAMU (1812–17: diák; 1816–17: a szintaxisták preceptora): 1814: 21; 1842-43: 6, 77, 131; 1844–46: 5, 44, 68, 77 (4), 131, 136.
58. CSEGEZY SÁNDOR (1836–42: diák, az Oe t.): 1838: 94, 95, 104; 1839: 88 (2); 1840: 134.
59. CSEH PÉTER (1835: főkörmányszéki iktató): 1819: 68; 1821: 42, 66; 1821: 80; 1835: 5 (3), 34, 79, 123.
60. CSEHI ELEK: 1826: 80.
61. CSÉP MÓZES: 1814: 23, 32.
62. CSÉPTAMÁS (1842–46: diák, az Oe t. Vargyasra ment tanítónak): 1842–43: 88 (2); 1844–46: 88.
63. CSETERKI MIKLÓS: 1838: 58 (2).
64. CSIKI ÁRON (1843–46: diák, az Oe t.): 1844–46: 5, 68 (3), 77 (3).
65. CSIKI [JÓZSEF] (1817–26: diák; 1826: exactor): 1825: 60.
66. CSIPKÉS [ALBERT] (1826–32: diák): 1832: 88.
67. CSIPKÉS PÉTER (1837–45: diák, az Oe t. 1845-ben Iklandra ment papnak): 1840: 88 (4); 1844–46: 88.
68. CSÍSZÁR [PAP SÁMUEL] (1791–1852. Előbb kolozsvári református segédpap, majd Kolozs-kalotai esperes): 1835: 35, 36, 60 (2), 80 (2), 122 (2); 1836: 18, 68.
69. CSÍSZÁRNÉ (Csiszár Pap Sámuelné): 1835: 4.
70. CSONGVAI LŐRINC (1841–47: diák, az Oe t.): 1836: 42; 1842–43: 5, 6, 64, 77; 1844–46: 5, 83, 88.
71. CSÓREGI: 1829: 60.
72. D: 1837:5, 131.
73. D[ANIEL] P[EPI]: 1823: 60; 1826–27: 5.
74. DARKÓ GYÖRGY (1813–16: diák): 1814: 30.
75. DARKÓ JÓZSEF (1839–44: diák): 1844-46: 4, 81.
76. DARKÓ MIHÁLY (?–1849. Tanár, majd unitárius pap Tordán. 1828–29: a poéták preceptora, 1829–30: senior, az oratorok preceptora Kolozsvárt): 1829: 31; 1830: 14.
77. DEÁK [IZSÁK] (1832–36: diák, az Oe t. Iskolamester lett): 1836: 64, 65, 117, 122.
78. DEÁKI [FILEP] JÁNOS (1835: kolozsvári szenátor): 1829: 5, 26, 28, 46 (2), 69, 72.
79. DEMETER JÁNOS: 1817: 53.

80. DERSI JÁNOS: (1812–15: diák; 1815: senior): 1814: 32.
81. DERSI LAJOS, SZENTPÁLI (1820–30: diák): 1823: 68; 1824: 60; 1826: 60, 68, 92, 107 (2).
82. DÉNES MIHÁLY (1834–39: diák; 1839–40: exactor): 1838: 88 (11); 1839: 88 (3).
83. DÉNESI KÁROLY: 1844–46: 77.
84. DÉSI: 1829: 26.
85. DÓNÁTH ELEK (1812–21: diák): 1824: 18, 114; 1825: 18.
86. DÓNÁTH MIHÁLY (1817–18: diák): 1818: 71.
87. EGYED ÁRON (1841–44: diák, az Oe t.): 1842–43: 4 (2), 83 (2).
88. EGYED MÓZES (1847–48: I. éves teológus): 1847: 77.
89. ENGELGARDT [ANNA, KÁNTOR GERZSONNÉ] (Színésznő. 1791–1854): 1827: 69.
90. ER BALL: 1828: 24.
91. FARKAS JÓZSEF (1828–34: diák, az Oe t., az etimológisták preceptora. 1835-ben unitárius pap lett):
1829: 5, 46, 46, 60 (2), 70; 1830: 126; 1832: 34, 46 (4), 124; 1834: 60; 1844–46: 41, 42.
92. FARKAS SÁNDOR, BÖLÖNI (1795–1842. Író. 1812–16: a Koll. diákja): 1814: 110, 112.
93. FEJÉRVÁRI JÁNOS (1842–46: diák): 1842–43: 80; 1844–46: 131.
94. FEKETE FERENC (1843–46: diák, az Oe t.): 1838: 77; 1842–43: 29; 1844–46: 4, 29, 88 (2).
95. FEKETE [ISTVÁN] (1827–32: diák; 1831–32: a conjugisták preceptora): 1832: 58.
96. FEKETE ISTVÁN (1846–48: diák, az Oe t.): 1842–43: 5 (2); 1844–46: 131.
97. FEKETE PÁL (1835–40: diák, az Oe t. 1840: Marosvásárhelyre ment jogot tanulni): 1839: 88 (3).
98. FERENCZY KÁROLY (1837–42: diák, az Oe t.): 1839: 46.
99. FIATH: 1835: 64; 1836: 97.
100. FIKKER FERENC (1844–48: diák): 1844–46: 79 (2), 80.
101. FORRAI: 1835: 131 (3).
102. FRANKIS SAMU (1844–45: diák): 1842–43: 20, 131; 1844–46: 5 (5), 19.
103. FÜLEP [MIHÁLY] (1826–28: diák; 1829–31: a poéták preceptora; 1831–32: senior, az oratorok preceptora): 1828: 5.
104. FÜZI [JÁNOS] (?–1833. A Kolozsvári Unit. Koll. tanára): 1823: 60 (2).
105. GÁBOS MIHÁLY (1837–45: diák, az Oe t. Közben 1838–39: Szőkefalván lévita): 1841: 88 (2);
1844–46: 66, 68 (2).
106. GÁLL IMRE (1838–39: diák, az Oe t. Azután otthon maradt): 1839: 88.
107. GÁL D. ISTVÁN (1822–25: diák; 1825–26: senior, az oratorok preceptora): 1822: 9.
108. GÁL JÁNOS (1843–46: diák, az Oe t.): 1844–46: 88 (2), 136.
109. GÁL [JÓZSEF] (1828–34: diák): 1828: 40, 46.
110. GÁL SÁMUEL: 1828: 125 (4).
111. GÁLFALVI IMRE (1816–19: diák): 1817: 52.
112. GÁLFI JÁNOS: 1817: 22.
113. GÁLFI JÁNOS (1843–47: diák, az Oe t.): 1842–43: 19, 88; 1844–46: 29, 44, 88 (6).
114. GEBBEL [FRIGYES] (1835-ben volt egy ilyen nevű hites jegyző a Cancellaria Majornál): 1835: 27.
115. GEDŐ LÁSZLÓ (1819–41. Gedő Józsefnek, a nagy unitárius könyvadományozónak a fia. 1832-ben diák): 1832: 5, 46.
116. GEORCH (1825: hadnagy): 1825: 9, 34 (2).
117. GERŐ ISTVÁN: 1844–46: 20.
118. GORÓ ISTVÁN (1842–46: diák, az Oe t. Sárdra ment papnak): 1842–43: 83 (3); 1844–46: 83, 135.
119. GRÚZ ALBERT (1846–48: diák, az Oe t.): 1844–46: 60.
120. GRÚZ ISTVÁN (1841–44: diák, az Oe t.): 1842–43: 19.
121. GRÚZ LAJOS (1843–44: diák): 1842–43: 5, 68, 77 (3), 83; 1844–46: 5 (2), 29.
122. GVIDÓ JÁNOS: 1816: 115.
123. GVIDÓ MÓZES (1843–46: diák, az Oe t.): 1842–43: 19, 68; 1844–46: 118.
124. GY.... TERÉZ: 1832: 69.
125. GYARMATHI SÁMUEL (1751–1830. Kolozsvári orvos és nyelvész): 1819.
126. GYARMATHIÉK preceptora: 1823: 98.
127. GYERGYAI FERENC (1799–1874. Ügyvéd, diétai követ, kolozsvári szenátor. 1816–18: a Koll. diákja):
1816: 30, 63, 96; 1817: 56; 1823: 67, 79; 1825: 20, 60; 1826–27: 3, 5, 42, 60, 68, 71, 72; 1828: 5, 33,
39, 46, 124, 126; 1829: 5 (4), 28, 33, 42, 109, 126; 1830: 126; 1836: 5.

128. GYÖNGYÖSI ÁRON (1843–46: diák, az Oe t. Nagykedre került papnak): 1842–43: 5.
129. GYÖRFI JÓZSEF (1838–43: diák; 1854: a torockói iskola igazgatója): 1842–43: 4 (2).
130. GYÖRFI KÁROLY (1842–44: diák, az Oe t.): 1842–43: 20.
131. GYÖRFI LAJOS (1845–47: diák, az Oe t.): 1844–46: 20.
132. GYÖRFI SÁNDOR (1841–45: diák, az Oe t.): 1842–43: 20 (2).
133. GYÖRFINÉ : 1830: 5, 9.
134. GYÖRGY LÁSZLÓ (1839–42: diák, az Oe t.): 1838: 58; 1839: 58.
135. HADONI.....: 1832: 5 (2), 79.
136. HAJÓS IDA (?): 1833: 50 (3).
137. HAJÓS [JÁNOS] (1819–? A Koll. diákja, az Oe t. 1833–39: Kriza vezetésével ő szerkesztette a Remény c. zsebkönyvet. Ebben versei és fordításai jelentek meg. A szabadságharc alatt nemzetőr főhadnagy. Később királyi kormányzszéki titkár, majd miniszteri tanácsos): 1835: 5.
138. HALMÁGYI SÁNDOR (1832–? Író, publicista. 1846–48: a Koll. diákja, az Oe t.): 1842–43: 29 (2), 42.
139. HEGEDŰS SÁMUEL (1781–1844. Nagyenyedi prof., kolozsvári, tordasi, szászvárosi ref. pap): 1828: 26, 107.
140. HEGEDŰS SÁNDOR: 1828: 125; 1834: 5, 124; 1835: 122; 1837: 119.
141. HERPEI [GERGELY] (1807–59. Kolozsvári ref. pap. Az 1840-es években az ő kezdeményezésére nyílt meg az első ingyenes kolozsvári óvoda. Az Aglájában versei jelentek meg): 1828: 46 (3), 60 (2).
142. HODOR [KÁROLY] (1796–1881. Főkormányzszéki írnok, majd Doboka vármegye táblabírája. Megírta a vármegye monográfiáját. Nagy Iván hatalmas genealógiai munkájának is munkatársa volt. Értékes könyvtárát és kéziratgyűjteményét az Erdélyi Múzeumnak hagyta): 1826: 80; 1829: 5; 1830: 5, 126.
143. HONNYAI P.: 1838: 68, 77, 105.
144. HORVÁTH SÁNDOR: 1832: 96.
145. HORVÁTH SÁNDOR (1843–46: diák, az Oe t.): 1842–43: 5, 19, 77 (3).
146. HUSZÁR SÁNDOR (1843–46: diák, az Oe t.): 1848: 34.
147. INCZE DÁNIEL: 1829: 5.
148. INCZE MIHÁLY (1818–22: diák; 1835: hites jegyző a Directoratus Fiscalisnál): 1817: 20 (2); 1821: 34.
149. INCZÉDI (1828: preceptor): 1828: 46.
150. ISTVÁNFI [ANDRÁS]: 1828: 60.
151. JA[KAB] ELEK: 1816: 7.
152. JAKAB ELEK (1820–97. Történész, országos levéltárnok, az MTA tagja. 1836–41: a Koll. diákja, az Oe t. A szabadságharc alatt Bem mellett harcolt): 1838: 46 (2), 88 (6); 1839: 46 (2), 129.
153. JAKAB FERENC (1827–32: diák): 1829: 1.
154. JAKAB JÓZSEF (1821–55. A történész Jakab Elek öccse. 1843-ig a Kollégiumban tanult; ekkor senior lett. 1845-ben Göttingába, 1848-ban Angliába ment, de már ez év novemberében honvéd. A magyarosi ütközetben fogságba esett, s ezt követően osztrák ezredbe sorolták. Onnan megszökött. Athénben tanító. Szíriába hívják tanárnak: Innen orvosi tanácsra Nápolyba indult, de útközben egy szigeten meghalt): 1841: 14; 1842–43: 98.
155. JAKAB SÁNDOR (1840–45: diák, az Oe t. 1858: Kénoson unitárius pap): 1842–43: 88 (3).
156. JAKABHÁZI [ZSIGMOND] (1844–46: diák, az Oe t.): 1844–46: 20.
157. JÁNOSI GERGELY, SZŐKEFALVI (1840–45: diák, az Oe t.): 1842–43: 4.
158. JÁNOSI LÁSZLÓ: 1832: 69.
159. JOÓ MIHÁLY (1842–46: diák): 1844–46: 79, 88.
160. JÓSA ... (szolga) (1846–47-ben volt egy Jósa László nevű külső tagja az Oe-nek; talán azonos vele): 1823: 42; 1825: 42; 1828: 5, 60 (3); 1829: 33, 126; 1830: 5, 28, 41.
161. JÓ[SINCZI] KÁROLY: 1841: 98.
162. KABOS FERENC: 1832: 5; 1834: 5.
163. KANDALI JÓZSEF: 1814: 32.
164. KECSKEMÉTI [JÁNOS] (1835: árvaszéki felügyelő): 1847: 130.
165. KELEMEN(1826: a Kolozsvári Ref. Koll. diákja): 1826: 34.
166. KELEMEN BENJAMIN (1792–1883. Mintagazda. Tanulmányait az Unit. Koll.-ban végezte): 1824: 42; 1828: 41; 1830: 36, 91.
167. KELEMEN JÁNOS: 1826: 46; 1829: 5 (4), 33 (2), 46, 68 (3).

168. KELEMEN LAJOS (1801–49: diák. Főkormányászéki hivatalnok lett, majd 1848-ban a minisztériumba került. Írásai, fordításai jelentek meg az EM-ban, a *Szépliteraturai Ajándékban*, az *Aglájában*, az *Uraniában* és a *Nemzeti Társalkodóban*): 1814: 37; 1817: 101; 1819: 26; 1826: 46.
169. KELEMEN MIKLÓS: 1844–46: 4.
170. KERESZTES [MÓZES] (1845–48: diák, az Oe t.): 1847: 95.
171. KÉSMÁRKI ELEK (1840–46: diák, az Oe t.): 1842–43: 31; 1844–46: 5, 88 (2).
172. KIS SAMU (1839–44: diák, az Oe t.): 1842–43: 80.
173. KISGYÖRGY BÉNI (1837–40: diák, az Oe t. Gyepesbe került iskolamesternek): 1838 (2).
174. KISGYÖRGY JÓZSEF (1836–41: diák, az Oe t. 1840–41: a conjugisták preceptora. Tordára vitték seniornak): 1840: 46 (2), 58 (4).
175. KOMÁROMI SÁNDOR (1842–48: diák): 1842–43: 77, 80; 1844–46: 18, 80.
176. KONCZ GERGELY (1835–41: diák, az Oe t. 1839–40: a sintaxisták preceptora, 1842–43: iskolafőnök, az alsó osztályok vallástanítója): 1842–43: 44 (2), 62 (2), 80, 97.
177. KONCZ LAJOS, BOROSNYÓI (1826–32: diák): 1829: 20, 42.
178. KORNIS [MIHÁLY] gr. (1796–1835. A hazai irodalmat pártoló művelt főúr. Belső baráti köréhez tartozott Kazinczy is): 1819: 9.
179. KORONKA LÁSZLÓ (1817–24: diák): 1822: 15.
180. KÓTSI [PATKÓ JÁNOS] (1763–1842. Színész, rendező, fordító, színháztörténet-író): 1822: 34 (5).
181. KOVÁCS BÁLINT (1844–47: diák, az Oe t.): 1844–46: 19.
182. KOVÁCS GYÖRGY (1820–25: diák): 1822: 34 (2).
183. KOVÁCS ISTVÁN, NAGYAJTAI (1799–1872. Bíró, történész, az MTA lev. tagja. Gazdag könyvtarát és kéziratgyűjteményét az Unit Koll.-nak hagyta): 1822: 16, 110; 1828:46; 1829: 124; 1830: 109; 1831: 13; 1837: 34, 44 (5); 1842–43: 5(3), 19, 44 (5); 1848: 120.
184. KOVÁCS JÁNOS (1836–42: diák, az Oe t. 1842-ben a Kancelláriára ment): 1838: 88 (2).
185. KOVÁCSI ANTAL (1820–92. Az Unit. Koll diákja, tanára, igazgatója, a *Remény* c. zsebkönyvben versei jelentek meg. Tanárkorában részt vett a Finály-féle latin–magyar szótár munkájában): 1838: 88 (2); 1840: 95; 1844–46: 5, 60(3), 88(12).
186. KOVÁTSI ZSIGMOND: 1814: 51; 1817: 94.
187. KOZMA ELEK (1842–47: diák, az Oe t.): 1842–43: 5; 1844–46: 5, 68 (4).
188. KOZMA ENDRE (1836–40: diák, az Oe t.): 1838: 88 (2); 1840: 42.
189. KOZMA FERENC (1839–44: diák, az Oe t.): 1841: 2; 1842–43: 4, 5, 24, 77 (8), 88 (3).
190. KOZMA LŐRINC (1834–40: diák, az Oe t. Unitárius pap lett Szőkefalván): 1840: 88 (2).
191. KÖPECZI SÁNDOR (1816–18: diák): 1817: 30, 123.
192. KÖRMÖCZI JÁNOS (1762–1836. Az Unit. Koll. tanára, igazgatója, unitárius püspök): 1825: 26; 1830: 109; 1835: 5, 60 (2).
193. KÖVÁRY JÓZSA (1817–75. Az Unit. Koll. diákja. Ügyvéd lett. Részt vett a szabadságharcban. Világos után Tordára került. Versei a *Remény* c. zsebkönyvben meg a *Honművés*zben jelentek meg): 1838: 42.
194. KŐVÁRI LÁSZLÓ (1819–1907. A Koll. diákja. Történész, publicista. A szabadságharc idején haditudósító. Világos után kétszer is letartóztatták; másodszer azért, mert a börtönből megszökött Makk József ezredet segítette továbbjutni): 1838: 13, 88; 1839: 88 (2), 95 (2); 1840: 88 (4).
195. KRIZA JÁNOS (1811–75. Unitárius pap, teológiai tanár, püspök, író, népköltészeti gyűjtő): 1847: 102; 1848: 102.
196. KUN [JÁNOS] gr. (1830–33: diák): 1824: 72, 79; 1825: 125 (4); 1827: 71; 1830: 79, 80; 1832: 49; 1842–43: 19, 42.
197. KUN MÓZES (1842–47: diák, az Oe t.): 1844–46: 4 (2), 29, 77 (8), 80.
198. LANGH: 1826: 68.
199. LANG N. SAMU: 1837: 28.
200. LÁSZLÓ FERENC: 1817: 116.
201. LÁSZLÓ FERENC (1835–36: diák, az Oe t.): 1836: 41.
202. LÁSZLÓ [ISTVÁN] (1820–24: diák): 1827: 40; 1828: 5.
203. LÁSZLÓNÉ.....: 1835: 123 (2).
204. LEGUYE JOSEFA gr.: 1825: 80.
205. LENGYEL LÁSZLÓ (1835: főkormányászéki tisztviselő): 1835: 5.
206. LÉSZAI L[ŐRINC] (1813–15-ben volt egy ilyen nevű guberniumi titkár): 1826–27: 5 (2), 9.

207. LÉSZAI SÁMUEL: 1828: 43; 1829: 125 (2).
208. LÉTAY LAJOS: 1839: 98.
209. LÉTAY PÉTER (1838–39: diák): 1839: 46 (2).
210. LEYKAM: 1826–27: 5.
211. LŐCSEI: 1832: 105.
212. LŐFI ÁRON (1843–46: diák, az Oe t. 1850–60 körül Désfalván, Bölönben unitárius pap): 1844–46: 5.
213. LŐFI ELEK (1835–36: diák, az Oe t. Iskolamesternek ment): 1832–33: 29, 44 (2); 1834: 69, 77 (2); 1835: 50; 1836: 5, 41, 80 (2); 1837: 5, 46, 81, 122 (2).
214. LŐFI SÁNDOR (1829–33: diák): 1830: 46 (3).
215. LŐRINCZI ELEK (1838–44: diák, az Oe t. 1843–44: jogász, köztanító. Szentgericére ment iskolamesternek): 1842–43: 4, 5 (5).
216. LŐRINCZI GERGELY (1844–48: diák, az Oe t.): 1844–46: 4
217. LŐRINCZI [LAJOS] (1836–41: diák): 1839: 61 (12).
218. LŐRINCZI MIHÁLY (1812–13: senior): 1816: 16, 112.
219. L.ANNA: 1839: 76; 1841: 4.
220. L.ELIZ: 1835: 77.
221. L.SÁNDOR: 1832–33: 44 (3).
222. L.: 1836: 41, 79.
223. MAJOR MIHÁLY: 1839: 103.
224. MALOMNÉ (Feltehetően a fiatalon elhunyt Malom Lujza költőné anyja, Malom Zsigmond főkormányzói tanácsos felesége): 1818: 71; 1832: 5.
225. MÁRTON SÁNDOR: 1844–46: 4.
226. MÁTÉ DÁNIEL (1813–17: diák): 1816: 52.
227. MÁTÉ ISTVÁN (1833–37: diák, az Oe t. 1837: 88.
228. MÁTÉ JÓZSEF (1834–39: diák, az Oe t. 1840 után pap lett): 1839: 88 (3); 1840: 88 (2).
229. MÁTÉ SÁNDOR (1840–44: diák; 1841–48: az Oe t. Szentbenedekre ment papnak): 1842–43: 65; 1844–46: 68 (2).
230. MÁTÉFI FERENC (1814–18: diák): 1817: 52; 1838: 97.
231. M.FERENC: (1828: 5.
232. MIHÁLY DOMOKOS (1832–35: diák, az Oe t.): 1832: 17; 1833: 88 (2).
233. MIHÁLY LAJOS (1834–37: diák): 1836: 88.
234. MIKE [SÁNDOR?] (1795–1867. Az Erdélyi Kormányzói Irattár igazgatója, Jakab Elek apósa): 1828: 39, 60 (3); 1829: 5; 1830: 125 (4); 1838: 39.
235. MIKES [JÓZSEF] gr. (1837–38: diák; azután az R. Kat. Lyceumba került): 1829: 28; 1836: 5.
236. MIKLÓS MIHÁLY: 1839: 127; 1840: 46 (2).
237. MIKÓ FERENC: 1822: 17.
238. MIKÓ LŐRINC (1806–72. Ügyvéd, professzor): 1822: 39, 42, 80; 1824: 68; 1837: 3, 41, 79, 122 (2), 131.
239. MOLNOS DÁVID (1778–1836. Tanár, az Unit Koll. igazgatója): 1826: 14.
240. MOLNOS [ISTVÁN?] (1840–44: diák, az Oe t. Tordára ment exactornak): 1842–43: 26.
241. NAGY ÁRON (1844–47: diák, az Oe t.): 1844–46: 5 (2), 60, 77, 88.
242. N[AGY] DÁNIEL (1822–27: diák; 1827–28: a legensek preceptora): 1826: 44 (2).
243. NAGY DOMOKOS (1846–48: az Oe t.): 1842–43: 29, 53; 1844–46: 90.
244. NAGY ELEK, KÁLI (1816–78. Kolozsvár megyei főbíró, az unit. egyház főgondnoka): 1836: 5, 89 (2), 97; 1837: 5.
245. NAGY GÁBOR (1844–48: diák. Valószínűleg azonos a későbbi kolozsvári szállodatulajdonossal, akinek a helyi zenekonzervatórium körül is szerepe volt, és aki saját költségén íratta meg Úrmösy Lajossal ennek az intézménynek a történetét 1819-től 1878-ig): 1844–46: 5 (2).
246. NAGY GYÖRGY (1827–30: diák): 1826: 9.
247. NAGY JÁNOS: 1826: 66; 1844–46: 68 (2).
248. NAGY KÁROLY (1818–29: diák): 1822: 111.
249. NAGY KÁROLY, ifj. (1840–45: diák, az Oe t.): 1844–46: 4, 5 (2), 60, 68 (2), 131.
250. NAGY LAJOS (1833–42: diák, az Oe t.): 1839: 88 (3).

251. NAGY MIKLÓS, ifj. (1843–46: diák, az Oe t.): 1837: 88 (2); 1838: 88; 1842–43: 77; 1844–46: 4 (2), 19, 80.
252. NAGY SÁNDOR, ifj. (1841–45: diák): 1844–46: 46 (2), 68 (3), 80, 106.
253. NEMES ÁDÁM (1843–46: diák; 1846–47: az Oe külső t.): 1842–43: 4, 5 (5), 6, 20; 1844–46: 4, 5.
254. ORBÓK FERENC (1820–97. A Koll. diákja. Kriza *Vadrózsák* c. gyűjteményéhez népmeséket, népszokásokat gyűjtött. Unitárius pap lett): 1844–46: 4 (4), 5, 68, 83.
255. ORBÓK LAJOS: 1836: 88 (2); 1837: 88.
256. OROSZ FERENC (1837–42: diák, az Oe t.): 1839: 95.
257. PAP GÁBOR: 1837: 60.
258. PAP GÁBORNÉ: 1823: 136 (2).
259. PATAKI D[ÁNIEL] (1804–71. Orvosdoktor, szülész-mester, erdélyrészi országos főorvos. A kolozsvári orvosok között szakegyletet szervezett. Ennek összejövetelein szakmunkákat olvastak fel, kóreseteket vitattak meg. A szegényeket ingyen gyógyította): 1828: 126; 1829: 46, 125.
260. PATAKI F[ERENC]: 1837: 80.
261. PATAKI JÓZSEF — notarius (1835: hites jegyző a Cancellaria Majornál): 1814: 112.
262. T. PATAKI MIHÁLY (1835: kolozsvári szenátor): 1838: 77 (2); 1839: 28, 41, 75, 81.
263. PÁKEI [LAJOS] (1817–20: diák): 1826: 60; 1828: 42, 43, 44, 60; 1829: 5, 60 (2); 1835: 65.
264. PÁL MÓZES (1841–45: diák, az Oe t.): 1842–43: 19, 42, 77 (8), 83; 1844–46: 19, 78, 83.
265. PÁLFFI DÉNES (1835: sed. generalis assessor): 1817: 48, 127; 1823: 9.
266. PÁLFI ENDRE: 1832: 103.
267. PÁLFI MÁTÉ (1840–43: diák): 1842–43: 83 (3); 1844–46: 4, 69, 83.
268. PÁPAI ZSIGMOND (1839–45: diák, az Oe t.): 1844–46: 18, 68 (2).
269. PÉTERFI ISTVÁN (1839–40: diák, az Oe t.): 1839: 46 (2), 88 (3).
270. PÉTERFI MIKLÓS (1836–40: diák, az Oe t. Senior lett Székelykeresztúron): 1838: 112.
271. PÉTERFI SÁMUEL (1842–46: diák, az Oe t.): 1844–46: 5, 41, 64, 65, 68, 83.
272. PÉTERFI SÁNDOR (1817–87. Unitárius pap, tanár, író. 1833–37: a Koll. diákja. Seniornak vitték Székelykeresztúrra, ahol Olvasó Társaságot szervezett): 1830: 28, 72; 1836: 88; 1842–43: 81; 1844–46: 4, 42.
273. PORYOzászlós): 1835: 117.
274. RÁKOSI ISTVÁN (1838–44: diák, az Oe t. Marosvásárhelyre ment jogot tanulni): 1842–43: 5, 20; 1844–46: 20(3).
275. RETTEGI: 1828: 5.
276. RIBARY?: 1824: 98.
277. SALA MIHÁLY (1835: főkörmányszéki titkár): 1828: 43.
278. SÁNDOR GERGELY (1817–21: alsós diák): 1822: 34 (3).
279. SÁNDOR ISTVÁN (1826–28: diák; 1828–29: a conjugisták és declinisták preceptora): 1826: 10, 39, 69; 1827: 8; 1828: 5; 1829: 5, 13, 42, 46 (4), 125 (6); 1830: 5; 1832: 83; 1836: 122.
280. SÁNDOR JÁNOS, KÉNOSI (1835: királyi táblai bíró): 1822: 50.
281. SÁNDOR MÁRTON (1843–47: diák, az Oe t.): 1842–43: 20; 1844–46: 41, 68, 77.
282. SCHNEIDER ADOLF (1843–46: diák, az Oe t.): 1844–46: 77.
283. SEBE FERENC (1842–45: diák, az Oe t.): 1842–43: 5, 6, 82, 88 (3), 131; 1844–46: 34 (2), 54, 78, 88 (2).
284. SEBE SÁNDOR (1835–41: diák, az Oe t. Marosvásárhelyre ment jogra): 1837: 88.
285. SEBESTYÉN JÓZSEF (1841–48: diák, az Oe t. Diák korában halt meg): 1844–46: 4.
286. SEPRŐDI ZSIGMOND: 1844–46: 54.
287. SIMÁNDI GERGELY (1821–24: diák): 1822: 15.
288. SIMÉN GÁBOR: 1842–43: 131.
289. SIMÓ LÁSZLÓ: 1844–46: 24, 79.
290. SINCZKI [JÁNOS] (1821–26: diák; 1825–26: az etimológisták preceptora. Az 1840-es években Kolozsvárt működött az *Erdélyi Híradó* munkatársaként): 1827: 31, 98.
291. SINCZKI MÁTÉ: 1822: 98; 1840: 93, 97; 1841: 63.
292. SÍPOS [PÁL] páter: 1826: 33.

293. STANCICS MIHÁLY (1799–1884. Jobbágyszármazású politikus, író. 1835-ben azért jött Kolozsvárra, mert az itteni cenzúrát engedékenyebbnek vélte és *Pazardi* c. munkáját remélte kiadhatni. Ez meg is történt 1836-ban. Közben Teleki Sándor — Petőfi későbbi barátja — nevelője volt. A könyvtárból kikölcsönzött 5 könyv közül az egyiket már Táncsicsnak írják): 1836: 5.
294. STOCK [FRIGYES] (1835: jegyző a Cancellaria Majornál): 1834: 77.
295. SUKI ISTVÁN: 1844–46: 5.
296. SÜKEI ISTVÁN: 1844–46: 68.
297. SYLVESTER GYÖRGY (1785–1828/9? Az Unit. Koll. tanára): 1814: 127.
298. S..... KLÁRI: 1825: 80, 107.
299. S..... NINA: 1819: 9.
300. S..... SÁRA: 1825: 60.
301. ST.....: 1826–27: 5.
302. SZABÓ(pretor): 1836: 133.
303. SZABÓ ÁRON (1841–45: diák; ekkor végzett): 1844–46: 4.
304. SZABÓ DÁNIEL: 1846: 99.
305. SZABÓ ELEK (1841–45: diák, az Oe t.): 1842–43: 20, 100.
306. SZABÓ LAJOS (1843–46: diák): 1844–46: 82, 130; 1847: 79; 1848: 79.
307. SZABÓ [LÁSZLÓ] (1826–31: diák): 1828: 44, 126.
308. SZACSVAI ZSIGMOND (talán az 1815-ben elhunyt ugyanilyen nevű hírlapíró fia): 1819: 78.
309. SZACSVAI ZSIGMOND (1835: fogalmazó a főkörmányszéknél): 1819: 9; 1819–20: 45; 1823: 42; 1825: 5.
310. SZAKÁCS: 1837: 64, 133; 1838: 77 (3); 1841: 131.
311. SZAKÁCSY VITUS (1789–1870. Miskolcon, Nagybányán tanár, majd minorita hitszónok. 1831-től a Torda melletti Túron plébános): 1841: 123.
312. SZATHMÁRI KÁROLY: 1826: 60 (2).
313. SZÁSZ [IMRE] (1820–21: utolsó éves diák): 1821: 45.
314. SZÁSZ ISTVÁN (1836–42: diák, az Oe t.): 1839: 88 (2).
315. SZÁSZ MÁTYÁS (1843–44: diák): 1844–46: 19.
316. SZÁSZ MÓZES (1835–39: diák, az Oe t. Ezután Marosvásárhelyre ment jogot tanulni): 1836: 17.
317. SZEDERJESY FERENC (1843–48: diák, az Oe t.): 1844–46: 4, 80, 108, 124; 1847: 124.
318. SZEDERJESY GYÖRGY (1836–42: diák, az Oe t.): 1840: 108.
319. SZENTGYÖRGYI MÓZES (1844–48: diák): 1844–46: 4, 5, 28, 41, 42, 58, 68, 130, 131.
320. SZENTIVÁNYI LÁSZLÓ (1828–29: diák): 1831: 11.
321. SZENTPÁLI JÓZSEF (1815–21: diák): 1822: 135.
322. SZENTPÁLI SÁNDOR (1840–45: diák): 1844–46: 9, 68.
323. SZENTPÉTERI [ZSIGMOND] (1798–1858. A kolozsvári színházat egyik kiemelkedő alakja): 1836: 41, 79, 81.
324. SZÉKELY D[ÁNIEL] (Kolozsvári birtokos): 1829: 28, 72.
325. SZÉKELY MÓZES, ARANYOSRÁKOSI (1805–61. A Koll. diákja, majd tanára. Unitárius esperes): 1844–46: 41, 97(4), 98, 121 (2).
326. SZÉKELY SÁNDOR, ARANYOSRÁKOSI (1797–1852. Unitárius püspök, író. A Koll. diákja volt): 1817: 112; 1840: 88 (10).
327. SZIGETI CSEKEI KÁROLY (1839–43: diák, az Oe t.): 1840: 5.
328. SZIGETI CSEKEI SÁNDOR (1839–43: diák, az Oe t.): 1839: 42; 1841: 88 (4).
329. SZIGETHI MÓZES: 1829: 126; 1830: 46.
330. SZILÁGYI FERENC (1797–1876. A Kolozsvári Ref. Kollégiumban a klasszika filológia tanára. 1837-től az MTA lev. tagja. Történész, lapszerkesztő): 1826: 46.
331. SZŐLLŐSI PÁL: 1829: 5 (3).
332. SZE.....BA.....: 1832: 49, 69; 1834: 118.
333. SZ.....JULIE: 1819: 9.
334. SZ.....ZSIGMOND: 1826: 60.
335. TELEKI DOMOKOS, SZÉKI gr. (1810–76. Szabadelvű politikus, publicista, az MTA tiszteleti tagja. Verseket is írt): 1829: 60.
336. TELEKI MIKLÓS gr.: 1836: 26 (2).

337. TELEKI SÁNDOR gr. (1821–92. Petőfi barátja. A szabadságharcban honvéd ezredes. 1835–36-ban Táncsics M. volt a nevelője): 1836: 5; 1841: 73.
338. TENKES JÓZSEF: 1844–46: 68.
339. TESLÁK ENDRE: 1840: 42.
340. TESLÁK GYÖRGY (1839–41: diák, az Oe t.): 1838: 58 (2), 59, 112; 1841: 88 (4).
341. THOLDALAGIgr.: 1819: 9.
342. THORDAI JÓZSEF (1836–42: diák, az Oe t. Tordára ment tanítónak. Később uo. alfőnök, majd Abrudbányán unitárius pap): 1840:42; 1841: 121.
343. THOROCZKAI KÁLMÁN: 1842–43: 29 (2); 1844–46: 53.
344. THOROCZKAI MÓRIC: 1844–46: 42.
345. THOROCZKAI VENCEL (1843–47: az Oe t.): 1842–43: 80; 1844–46: 20, 28, 54, 80.
346. TIBÁLD IGNÁC (1839–42: diák, az Oe t.): 1839: 42.
347. TÖRÖK PÉTER (1836–41: diák, az Oe t. Marosvásárhelyre ment): 1838: 58.
348. TÖRÖK SÁMUEL (1838–43: diák, az Oe t. 1843–44: segédpap és köztanító. Abosfalvára ment papnak): 1840: 88 (2).
349. TUNYOGI [CSAPÓ JÓZSEF] (1790–1858. Jogtanár, az MTA lev. tagja. Több ízben a kolozsvári főiskola rektora, Kolozs vármegye táblabírája): 1822: 15.
350. TR.....: 1826:60.
351. UGRAY GÁSPÁR: 1844–46: 5.
352. UGRON GÁSPÁR: 1842–43: 42.
353. ÚJFALVI SÁNDOR (1792?–1866. Híres vadász, emlékirat-író, Wesselényi Miklós barátja, a kolozsvári színház nagy pártfogója): 1826: 60; 1832: 124; 1838: 105.
354. ÚJFALVINÉ: 1828: 5.
355. ÚJVÁRI(1828: hadnagy): 1828: 60.
356. UZONI ANTAL (1830–36: diák): 1836: 94; 1837: 34, 77; 1838: 80.
357. UZONI IZSÁK (1815–17: diák): 1816: 112.
358. ÜRMÖSY SÁNDOR (1833–40: diák. Később unitárius pap és író): 1833: 58; 1839: 58, 88 (3).
359. ÜTŐ DÁNIEL (1844–48: diák): 1844–46: 4 (3), 77 (2); 1847: 4.
360. ÜTŐ GÁBOR (1837–42: diák, az Oe t.): 1840: 50.
361. VAJDA LÁSZLÓ (1841–47: diák, az Oe t.): 1844–46: 18,81 (7); 1847:81.
362. VAJDA NAGY MIKLÓS: 1833: 88 (3).
363. VARGA SÁNDOR (1839–44: diák, az Oe t.): 1842–43: 4, 5, 88 (2); 1844–46: 4, 68, 80, 88 (2).
364. VARGA ZSIGMOND (1844–48: diák, az Oe t.): 1844–46: 20, 41, 60.
365. VÁRADY GYÖRGY (1842–48: diák): 1842–43: 4; 1844–46: 5.
366. VÁRADI MIHÁLY (1842–45: diák. talán azonos a későbbi színésszel, aki Kelemen társulatában is játszott): 1844–46: 19, 68, 80.
367. VEN.....: 1840: 100.
368. VERES JÁNOS (1841–45: diák): 1842–43: 20 (2).
369. VERES KÁROLY (1842–43: diák): 1842–43: 4, 5 (2), 60 (2), 83.
370. VERESTÓI FARKAS: 1828: 46 (4), 69.
371. VERSÉNYI KÁROLY (1838–42: diák, az Oe t.): 1840: 14 (2), 74, 133; 1841: 82.
372. VÉGH JÓZSEF (1836–43: diák, az Oe t. 1840–41: az alsó osztály preceptora. 1841–42: a földrajz köztanítója): 1839: 88 (7), 112; 1840: 31, 112.
373. VÉGH SÁMUEL (1832: senior): 1824: 3, 1825: 42; 1826: 46; 1830: 5, 50 (2).
374. VÉGH SÁMUEL (1844–45: diák): 1844–46: 77 (3).
375. VÉGH SÁNDOR: 1844–46: 18.
376. VÉR DÁNIEL: 1829:5.
377. VIDA MIHÁLY (1813–19: diák): 1816: 116.
378. VISKI [SÁNDOR] (1835-ben volt egy ilyen nevű napidíjas a Guberniumnál; 1844-ben uo. ügyvéd): 1821:9.
379. VITALIS ÁRON (1814–19: diák; 1818–19: IV. éves Szebenben): 1816: 21, 57.
380. V.....: 1844–46: 130.
381. WASS MIKLÓS gr. (1826–30: diák): 1826: 33.
382. WASS PÁL (1797–1859. Emlékirat-író. A Koll. volt diákja): 1822: 50.

383. WASS TAMÁS gr.: 1836: 131 (3).
 384. WASS TAMÁSNÉ gr.: 1836: 44.
 385. WESSELÉNYI FARKAS br.: 1829: 124.
 386. WESZPRÉMI ELEK (1842–47: diák): 1842–43: 77.
 387. WINKLER [FERENC], ifj. (1817–18: alsós diák): 1824: 69; 1825: 69, 98; 1836: 83 (2), 122 (3).
 388. WINKLER [KERESZTELYJ JÁNOS (1840–41: az Oe t. Jogász professzor lett): 1840: 88.
 389. WULL....., ifj.: 1835:5.
 390. A Kolozsvári Ref. Koll. preceptora: 1832: 5.
 391. EUGENIA: 1829:5.
 392. ETELKA: 1837: 5, 84.
 393. JULIE: 1818:24.
 394. ANIKÓ: 1836:65.
 395. KAROLINA: 1836: 65, 80, 122 (3).

II. melléklet

A filológia és a politikai irodalom kikölcsönzött művei a kölcsönzés évével és a kölcsönzők sorszámaival, zárójelben ugyanazon mű többszöri kikölcsönzésével.

1. APPLAUSUS ad III[ustrissimum] D. Comitem Káinoki porrectus. 1829: 153.
2. ARANKA György [valamelyik munkája]. 1841: 189.
3. ASPASIA. (Kiadó szerk.: Kovacsóczy Mihály.) 1824: 373; 1827: 127; 1837: 238.
4. ATHENAEUM 1838: 69; 1840: ?; 1841: 219; 1842–43: 17, 87 (2), 129 (2), 157, 189, 215, 253, 363, 365, 369; 1844–46: 14, 41, 43, 53 (4), 75, 94, 169, 197 (2), 216, 225, 249, 251 (2), 253, 254 (5), 267, 272, 285, 303, 317, 319, 359 (3); 1847: 359.
5. AURORA 1824: 1 (2); 1825: 309; 1826–27: 36, 73, 127, 206 (2), 210, 261, 301; 1828: 1, 103, 127, 160, 202, 231, 275, 279, 354; 1829: 24, 51, 78, 91, 127 (4), 142, 147, 167 (4), 234, 263, 279, 331 (3), 376, 391; 1830: 3, 133, 142, 160, 279, 373; 1832: 115, 135 (2), 162, 224, 390; 1834: 35, 140, 162; 1835: 59 (3), 137, 192 (2), 205, 389; 1836: 127, 213, 235, 244, 293, 337; 1837: ?, 72, 213, 244, 392; 1840: 327; 1842–43: 70, 96 (2), 121, 128, 145, 183 (3), 187, 215 (5), 253 (5), 274, 283, 363, 369 (2); 1844–46: 23, 33, 52, 56, 57, 64, 70, 102 (5), 121 (2), 171, 185, 187, 212, 241 (2), 245 (2), 249 (2), 253, 271, 295, 319, 351, 365.
6. BAJZA József: *Versei*. 1842–43: 57, 70, 253, 283.
7. BALASSA Bálint és RIMAY János: *Istenes éneki*. 1816: 152.
8. BATSÁNYI János: *Versei*. 1827: 279.
9. BERZSENYI Dániel: *Versei*. 1819: 178, 299, 309, 333, 341; 1821: 46, 378; 1822: 38, 107; 1823: 265; 1825: 116; 1826: 206, 246; 1830: 133; 1832: 12; 1844–46: 322.
10. BESSENYEI György: *Agis tragédiája*. 1826: 279.
11. BESSENYEI György: *Hunyadi László tragédiája*. 1831: 320.
12. BESSENYEI György: *Hunyadi János élete és viselt dolgai*. 1844–46: 8.
13. BETHLEN Miklós: *Ifjúkori éleitének, úgy Erdélyország akkori történetének tulajdon magától frantzia nyelven való le-írása* (a Mémoires historiques magyar fordítása). 1829: 279; 1831: 183; 1838: 194.
14. BOB Ioan: *Dictionariu rumanesc, lateinesc și unguresc*, I–II. 1826: 239; 1830: 76; 1831: 50; 1840: 371; 1841: 154.
15. BOD Péter: *Szmimai szent Polikárpus*. 1822: 179, 287, 349.
16. BOD Péter: *Magyar Athenas*. 1816: 218; 1822: 183.
17. BOD Péter: *Szent Hilarius*. 1822: 237; 1832: 232; 1836: 316.
18. [BOLYAI Farkas]: *Öt szomorít játék*. 1824: 85; 1825: 48, 85; 1836: 68; 1844–46: 175, 268, 361, 375.
19. BÖLÖNI FARKAS Sándor: *Utazás Észak-Amerikában*. 1834: 325; 1842–43: 17, 112, 120, 123, 144, 183, 196, 264; 1844–46: 102, 181, 251, 264, 315, 366.
20. BUDAI Ferenc: *Magyarország polgári historiájára való lexicon a XV. század végéig*, I–III. 1817: ?, 148 (2); 1825: 127; 1829: 177; 1842–43: 4, 15, 102, 130, 132 (2), 253, 274, 281, 305, 368 (2); 1844–46: 117, 131, 156, 274 (3), 345, 364.

21. CSEREY József: *Folyó és versbeli magyar beszédnek válogatott példái*. 2. szakasz. 1814: 57; 1816: 379.
22. CZÖVEK István: *Somlyai Báthori István élete*, I–II. 1817: 19, 112; 1822: 2.
23. DARVAS Ferenc: *Magyar világ*. 1814: 61.
24. DAYKA GÁBOR: *Verssei*. 1818: 393; 1828: 90; 1832: 12; 1842–43: 189; 1844–46: 289.
25. DAYKA GÁBOR: *Leopold magyar király koronázására*. 1817: 22.
26. DESEWFI József: *Bátfai levelek Döbrentei Gáborhoz*. 1819: 168; 1825: 192; 1828: 139; 1829: 78, 84; 1836: 336 (2); 1842–43: 240.
27. DESEWFI József: *A Hítel című munka foglalata*. 1835: 114.
28. DÖBRENTEI GÁBOR: *Chraktert festő s elmés mulatságos anekdoták*. 1829: 78, 127, 235, 324; 1830: 160, 272; 1832: 12; 1837: 199; 1839: 262; 1844–46: 56.
29. DÖBRENTEI GÁBOR: *Kis Gyula könyve*. 1832–33: 213; 1835: 29; 1842–43: 94, 138 (2), 243, 343; 1844–46: 94, 113, 121, 197.
30. DUGONICS ANDRÁS: *Trója veszedelme*. 1814: 74; 1816: 127; 1817: 191.
31. DUGONICS ANDRÁS: *A tudákoságnak első, második könyve*. 1827: 290; 1829: 76; 1840: 55, 372; 1842–43: 171.
32. DUGONICS ANDRÁS: *Etelka*, I–II. 1814: 61, 80, 163.
33. ÉLET ÉS LITERATURA, I–II. (Kiadó szerk.: Szemere Pál.) 1826: 292, 381; 1827: 49; 1828: 49, 127; 1829: 127, 160, 167; 1832–33: ?; 1835: 32.
34. ERDÉLYI MUZEUM. 1817: 54; 1821: 148; 1822: 180 (5), 182 (2), 278 (3); 1825: 116 (2); 1826: 165; 1832: 91; 1835: 34, 59; 1837: 183, 356; 1844–46: 283 (2); 1848: 146.
35. ÉRZÉKENY MESÉK. 1835: 68.
36. ESTIKE. Eredeti és fordított elbeszélések gyűjteménye, I–II. (Szerk.: Vajda Péter.) 1833: 166; 1835: 68.
37. EXERCITATIONES oratoriae. (Kézirat.) 1814: 168.
38. FALUDI FERENC: *Szent ember*. 1844–46: 56.
39. FÁY ANDRÁS: *Bokréta*. 1822: 238; 1826: 279; 1827: 1; 1828: 127, 234; 1838: 234.
40. FÁY ANDRÁS: *Friss bokréta*. 1827: 202; 1828: 109.
41. FÁY ANDRÁS: *Kedvcsapongások*, I–II. 1828: 166; 1830: 3, 160; 1832: 12; 1835: 29; 1836: 201, 213, 222, 323; 1837: 238; 1839: 262; 1844–46: 43, 91, 271, 281, 325, 364.
42. FÁY ANDRÁS: *Eredeti meséi és aphorizmái*. 1821: 59; 1822: 238; 1823: 160, 309; 1824: 166; 1825: 160, 373; 1826: 127; 1828: 263; 1829: 127, 177, 279; 1832: 12; 1836: 70; 1838: 173 (2), 193; 1839: 9, 328, 346; 1840: 188, 339, 342; 1842–43: 21, 37, 138, 196, 264, 352; 1844–46: 14, 91, 272, 319, 344.
43. FÁY ANDRÁS: *A két Báthori*. Históriai szomorújáték. 1828: 207, 263, 277; 1832: 12.
44. FÁY ANDRÁS: *Munkái*. 1826: 242 (2); 1828: 307; 1832–33: 12 (2), 213 (2), 221 (3); 1836: 384; 1837: 183 (5); 1842–43: 176 (2), 183 (5); 1844–46: 57, 113.
45. FAZEKAS MIHÁLY: *Ludas Matyi*. 1819–20: 309; 1821: 313.
46. FELSŐ MAGYARORSZÁGI MINERVA. (Szerk. Dulházy Mihály.) 1826: 13, 51, 167, 168, 330, 373; 1828: 36, 49, 109, 127, 141 (3), 149, 183, 370 (4); 1829: 3, 36 (2), 78 (2), 91 (2), 167, 259, 279 (4); 1830: 214 (3), 329; 1832: 50, 91 (4), 115; 1837: 213; 1838: 152 (2); 1839: 98, 152 (2), 209 (2), 269 (2); 1840: 174 (2), 236 (2); 1844–46: 252 (2).
47. FÉMÉR KILIAN: *Közönséges és barátságos levelek*. 1817: 31.
48. FILEP JÓZSEF: *Néhai Moger Károly ... professornak emlékezetére*. 1817: 265.
49. FOGARASI NAGY PÁL: *Színjátékai*, I. 1832: 196, 332.
50. GÖRÖG nyelvtan. 1822: 280, 382; 1830: 373 (2); 1833: 136 (3); 1840: 360.
51. GVADÁNYI JÓZSEF: *A mostan folyó török háborúra tzelző gondolatok*. 1817: ?, 186.
52. GVADÁNYI JÓZSEF: *A nemes magyar dámákhöz és kisasszonyokhoz szóló versek*. 1816: 226; 1817: 111, 230.
53. GVADÁNYI JÓZSEF: *Egy falusi notarius budai utazása*. 1817: 79; 1842–43: 243; 1844–46: 343.
54. GVADÁNYI JÓZSEF: *Rontó Pálnak és gróf Benyovszki Mórítznak életek*. 1844–46: 283, 286, 345.
55. GVADÁNYI JÓZSEF: *Okoskodva tanító magyar nyelvmester*, I–II. 1844–46: 47 (2).
56. GYARMATHI SÁMUEL: *Affinitas linguae Hungaricae cum Unguis Fennicae originis...* 1817: 127.
57. Gyulai Ignác: *Oratioja*. 1816: 379.
58. HASZNOS MULATSÁGOK. (Első kiadó: Kultsár István.) 1832: 95; 1833: 358; 1838: 63 (2), 134, 340 (2), 347; 1839: 15 (3), 134, 358; 1840: 174 (4); 1844–46: 319.
59. HAZAI ÉS KÜLFÖLDI TUDÓSÍTÁSOK. (Szerk. kiadó: Kultsár I.): 1838: 340.

60. HÉBE. Zsebkönyv. (Kiadó: Igaz Sámuel.): 1823: 73, 104 (2); 1824: 81; 1825: 1, 65; 127, 300; 1826: 26, 81, 127, 263, 312 (2), 334, 350, 353; 1828: 18, 141 (2), 150, 160 (3), 234 (3), 263, 355; 1829: 71, 91 (2), 263 (2), 335, ?, ?; 1834: 47, 91; 1835: 68 (2), 192 (2); 1837: 2, 257; 1842–43: 369 (2); 1844–46: 119, 185 (3), 241, 249, 364.
61. HERPEI Károly és gr. TELEKI Domokos: *Kendefi Ádám emléke*. 1839: 5, 217 (12).
62. HORVÁTH Mihály: *Gróf Nádasdy Tamás élete*. 1842–43: 176 (2).
63. JELES GONDOLATOK, rövid történetekkel. 1816: 44, 127; 1841: 291.
64. JÓSIKA Miklós: *Irány*. 1835: 99; 1836: 77; 1837: 310; 1842–43: 70; 1844–46: 271.
65. JÓSIKA Miklós: *Vázolatok*. 1835: 263; 1836: 77, 394, 395; 1842–43: 229; 1844–46: 271.
66. KAZINCZY Ferenc: *Magyar régiségek és ritkaságok*. 1821: 59; 1826: 247; 1841: 4; 1844–46: 105.
67. KAZINCZY Ferenc: *Tövisék és virágok*. 1823: 127.
68. KAZINCZY Ferenc: *Munkái*. 1819: 59; 1823: 81; 1824: 238 (3); 1826: 81, 127, 198; 1829: 167 (3); 1832–33: 12 (3); 1836: 6, 68; 1838: 143; 1842–43: 121, 123; 1844–46: 56 (2), 57, 64 (3), 105 (2), 187 (4), 229 (2), 247 (2), 249 (2), 252 (3), 254, 268 (2), 271, 281, 296, 319, 322, 338, 363, 366.
69. KEDVESKEDŐ, I–IV. (Kiadó: Pánczél Dániel és Igaz Sámuel.) 1824: 387; 1825: 387; 1826: 279; 1827: 89; 1828: 370; 1829: 78; 1832: 124, 158, 332; 1834: 213; 1844–46: 267 (2).
70. [KIS János]: *Levelezőkönyv* (magyar és német). 1819: ?; 1829: 91.
71. KIS János: *Versei*, I–III. 1818: 86, 224; 1822: 54; 1827: 127, 196.
72. KISFALUDY Károly: *A fősvény* (, nem mehet ki a szobából). 1824: 196; 1826: 127; 1829: 78, 324; 1830: 272.
73. KISFALUDY Károly: *Csalódások*. 1841: 337.
74. KISFALUDY Károly: *Vígjátékok*. 1840: 371.
75. KISFALUDY Károly: *Szomorújátékok*. 1839: 262.
76. KISFALUDY Károly: *Elbeszélések*. 1839: 219.
77. KISFALUDY Károly: *Munkái*. 1834: 34 (2), 213 (2), 294; 1835: 29, 53, 220, ?; 1837: 356; 1838: 94, 143, 262 (2), 310 (3); 1842–43: 4, 17, 57, 70, 121 (3), 145 (3), 175, 189 (8), 251, 264 (8), 386; 1844–46: 27 (3), 43, 57 (4), 64 (3), 83, 197 (7), 241, 259 (2), 281 (2), 282, 374 (3); 1847: 88.
78. KISFALUDY Sándor: *Hímfi szerelmei*. 1819: 125, 308; 1821: 45; 1828: 51; 1832: 30; 1844–46: 264, 283.
79. KISFALUDY Sándor: *Regék a magyar előidőkből*. (Csobánc, Tátika, Somló.) 1823: 127; 1830: 196; 1832: 135; 1835: 59; 1836: 222, 323; 1837: 238; 1844–46: 56, 100 (2), 159, 289; 1847: 306, 1848: 306.
80. KISFALUDY Sándor: *Hunyadi János*. Históriai dráma. 1819–20: 25, 49; 1821: 59; 1822: 238; 1825: 42, 204, 298; 1826: 60, 142; 1828: 18; 1830: 196; 1835: 68, 213; 1836: 68, 213 (2), 395; 1837: 260; 1838: 356; 1842–43: 93, 172, 175, 176, 345; 1844–46: 39, 100, 175, 197, 251, 252, 317, 345, 363, 366.
81. KISFALUDY Sándor: *Gyula szerelme*. (Rege tíz énekben.) 1836: 323; 1837: 213; 1839: 262; 1842–43: 272; 1844–46: 75, 361; 1847: 361.
82. KISFALUDY Sándor: *Munkái*, I–VIII. 1841: 371; 1842–43: 283 (2).
83. KLIO. Históriai zsebkönyv. (Kiadta Szilágyi Ferenc.) 1832: 279; 1836: 387 (2); 1842–43: 87 (2), 188 (3), 121, 264, 267 (3), 369; 1844–46: 14, 40 (2), 70, 118, 254, 264, 267, 271.
84. KOSZORÚ. (Szépliteraturai ajándék a Tudományos Gyűjteményhez.) 1837: ?, 392.
85. KOVÁTS Mátvás: *Biographia Joannis Hunyady*. 1848: 47.
86. KÖRÖSI CSOMA Sándor: *Essays towards a Dictionary Tibetan and English*. 1844–46: 47.
87. KÖRÖSI CSOMA Sándor: *Grammar of the Tibetan Language in English*. 1844–46: 47.
88. KÖZHASZNÚ ESMÉRETEK TÁRA, I–IX. 1832: 66; 1833: 232 (2), 362 (3), 1836: 233, 255 (2), 272; 1837: 227, 251 (2), 255, 284; 1838: 47 (4), 82 (11), 152 (6), 184 (2), 188 (2), 194, 251; 1839: 9, 20 (2), 28 (3), 58 (2), 82 (3), 97 (3), 106, 194 (2), 228 (3), 250 (3), 269 (3), 314 (2), 358 (3), 372 (7); 1840: 67 (4), 190 (2), 194 (4), 228 (2), 326 (10), 348 (2), 388; 1841: 4 (2), 105 (2), 328 (4); 1842–43: 15, 62 (2), 133, 155 (3), 189 (3), 283 (3), 363 (2); 1844–46: 28 (12), 62, 67, 70, 94 (2), 108 (2), 113 (6), 159, 171 (2), 185 (11), 241, 283 (2), 361 (7), 363 (2).
89. KRITIKAI LAPOK. (Szerk.: Bajza József.) 1836: 244 (2).
90. LÓTSEI S. Sámuel: *Királyválasztás*. 1844–46: 243.
91. MAGYAR AGLÁJA; avagy kellemetesen mulató nyájaskodások külömbféle versnemekben. 1830: 166.
92. MAGYAR GRAMMATIKA. 1826: 81; 1841: 20.
93. MAGYAR JÁTÉKSZÍN. I–IV. 1840: 291.

94. MAGYAR KURIR, I–VII. 1814: ?; 1817: 186; 1836: 356; 1838: 58.
95. MAGYAR MINERVA, I–V. (Szerk.: Ányos Pál, Takáts József, Virág Benedek, Pápai Sámuel, Ruzsek József.) 1817: 11; 1838: ?, 58; 1839: 9, 194 (2), 256; 1840: 185; 1844–46: 27.
96. A MAGYAR NYELVMÍVELŐ TÁRSASÁG munkáinak első darabja. 1816: 127; 1832: 144.
97. MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG évkönyvei. 1836: 47, 99, 230, 244; 1840: 291; 1842–43: 176; 1844–46: 325.
98. MÁRTON József: *Lexicon trilingve latino-hungarico-germanicum*. 1823: 126; 1824: 276; 1825: 387; 1827: 290; 1839: 208; 1841: 161; 1842–43: 154; 1844–46: 47, 325.
99. MEDGYES Lajos: *Erdélyi Lant*. 1846: 304.
100. MUZÁRION. (Új folyam.) 1840: 367; 1842–43: 305.
101. NAGY György: *Elementa linguae germanicae*. 1817: 168.
102. NEMZETI KÖNYVTÁR, I–VI. 1847: 195; 1848: 195.
103. NEMZETI TÁRSALKODÓ. (Kiadó szerk.: Pethe Ferenc.) 1832: 266; 1833: 223.
104. NEMZETI ÚJSÁG. (Kiadja: Kultsár István.) 1838: 58.
105. NÉVKÖNYV a Magyar Tudós Társaságról. (Szerk.: Döbrentei Gábor.) 1832: 211; 1838: 143, 353.
106. OLVASÓ KÖNYVTÁR. (A bétsi Magyar Ujság mellé toldalékul. Kiadta: Márton József.) 1844–46: 252.
107. ÖRÖM ÜNNEP, az az: folyó és kötött beszédek, melyeket a magyar nyelvben magok tökéletesítése végett az ágost. vallástételt követők pozsonyi főiskolájukban egyesült ifjak 1822-ben ... tartottak. (Kiadta: Papp József.) 1825: 298; 1826: 81 (2); 1828: 139.
108. PÁPAI PÁRIZ Ferenc: *Dictionarium latino-hungaricum*. 1840: 318; 1844–46: 317; 1847: 317.
109. RÉVAI Miklós: *Elaboratio grammatica hungarica*, I–II. 1829: 127; 1830: 183, 192.
110. RÉVAI Miklós: *Verseghi Ferencnek tisztasággal kérkedő tisztátalan magyarsága*. 1814:92; 1822: 183.
111. ROMÁN zsoltárfordítás: *Soltarilye alui szfunt Dávid Kray si Prorok*. (Kézirat.) 1822: 248.
112. SÁNDOR István: *Magyar Könyvesház, avagy a magyar könyveknek kinyomtatások idei szerént való említésök*. 1814: ?, 92, 261; 1816: 218, 357; 1817: 326; 1838: 270, 340; 1839: 15, 372; 1840: 372.
113. SÍPOS József: *Ó és új magyar, vagy: Rövid értekezés, miképpen kelljen az ó magyarsággal az újat egyesíteni*. 1840: ?.
114. SOMOGYI Gedeon (kiadó): *Mondolat*. 1824: 85.
115. SZENTPÁLI István: *Grammatica hungarica*. 1816: 122.
116. SZENCZI MOLNÁR Albert: *Dictionarium Latino-Hungaricum*. 1816: 16, 377; 1817: 200.
117. SZÉCHENYI István: *Hitel*. 1835: 273; 1836: 77.
118. SZÉCHENYI István: *Világ*. 1834: 332; 1838: 42; 1844–46: 123.
119. SZÉCHENYI István: *Stadium*. 1837: 140.
120. SZOMBATOS zsoltárok. (Kézirat.) 1848: 183.
121. TATAY András: *Görög nyelvtan*. 1841: 342; 1842–43: 56.
122. TÁNCICS Mihály: *Rényképek*, I–III. 1835: 68 (2), 140; 1836: 77, 279, 387 (3), 395 (3); 1837: 213 (2), 238 (2).
123. TELEKI Domokos: *Az emberi sorsnak változandósága*. 1817: 191; 1835:59,203 (2); 1841:311.
124. TOLDY Ferenc: *Handbuch der Ungarischen Poesie*, I–II. 1828: 127; 1829: 183, 385; 1830: 51; 1832: 91, 353; 1834: 140; 1844–46: 317.
125. TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY. 1825: 196 (4); 1828: 110 (4), 140; 1829: 207 (2), 259, 279 (6); 1830: 234 (4).
126. URÁNIA. Nemzeti almanach. 1828: 25, 127, 307; 1829: 24, 127, 160, 259, 329; 1830: 91, 127, 142.
127. VERSEGHY Ferenc: *Tiszta magyarság*. 1814: 297; 1817: 265; 1839: 236.
128. VERSEGHY Ferenc: *Magyar ortografia*. 1817: 22.
129. VINCZE József: *Idvezítő versezet I. Ferdinánd születése ünnepére*. 1839: 152.
130. VÖRÖSMARTY Mihály: *Zalán futása*. 1844–46: 306, 319, 380; 1847: 164.
131. VÖRÖSMARTY Mihály: *Munkái*. 1835: 101 (4); 1836: 30 (3), 383 (3); 1837: 72, 238; 1841: 310; 1842–43: 57, 102, 283, 288; 1844–46: 57, 93, 96, 249, 319.
132. VÖRÖSMARTY Mihály: *Minden munkái*. 1847: 7.
133. WESSELÉNYI Miklós: *Balítéletekről*. 1836: 302; 1837: 310; 1840: 371.
134. WESZPRÉMI István: *Succinta medicorum Hungariae Transsylvaniaeque biographia*. 1840: 58.
135. ZRÍNYI Miklós: *Minden munkái*. 1822: 321.
136. ZSEBKÖNYV. (Kiadta: Igaz Sámuel.) 1823: 258 (2); 1844–46: 57, 108.